کتێبی " مارکس لە ئێستادا" لە چاپ هاتە دەر

مارکس لە ئێستادا، مەلەفێک بوو ماڵپەڕی دەنگەکان بە یارمەتی چەند هاوڕێیەک لە 2010وە وەک پرسێکی ڕۆشنبیری دەستی پێبرد، لەو بارەوە ڕووی کردە کۆمەڵێک نووسەر بە میتۆدی فیکری جیاوازەوە، بە ناسینی جێگاو ڕێگای مارکس.
ئەم پرۆژەیە درێژەی کێشا تاوەکوو 2017 و ئەنجام وەک کتێبێک بەچاپکراوی کەوتە بەردەستی خوێنەران. شایانی باسە لە درێژەی ئەو ماوەیەدا چەندینجار هەوڵی چاپکردنمان دا بەڵام بە هۆکاری جیاواز کارەکە ئەنجام نەدرا.

ئەم کتێبە لە ئێستادا لە کتێبخانەی (جێژوانی خوێنەر و ئەندێشە) لە شاری کەرکوک، چەمچەماڵ – کتێبخانەی چەرموو، سلێمانی کتێبخانەی ئەندێشە دەستدەکەوێت. لە داهاتوویەکی نزیکیشدا دەگاتە کتێبخانەکانی تر لە شارو شارۆچکەکانی تری کوردستان.

بەشدار بووانی ئەم مەلەفە:
عەدنان کەریم – بێن لویس – دلێر محەمەد شەریف – هەندرێن – هێلیل تیکتین – جێگیبینس- جێسیکا کاسێ – کامیار سابیر – کاروان عومەر کاکەسوور – پرۆفیسەر لارس تی لی – مایکڵ مەکنێر – پێر ئاک وێستەرلاند – نزار عەبدوڵڵا – سەڵاح ئەحمەد – سیروان عەبدول – سیاوەش گودەرزی.

داڕشتنی پرسیارەکان: نیهاد جامی، گۆران عەبدوڵڵا
وەرگێڕانی بابەتە ئینگلیزەکان بۆ سەر زمانی کوردی:
ڕۆژ ئەحمەد و نەجات عەزیز
ئامادەکردن و سەرپەرشتیاری مەلەف : گۆران عەبدوڵڵا
دیزاینی بەرگ: ڕەدا مدحەت
چاپی یەکەم 2018 کەرکوک، چاپخانەی ڕوئا بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

تراژیدیای پەرتبوون لە چیرۆکی (نیگایەك پڕ لە گرفتاری) فاروق هەڵمەر دا … عەلی شێخ عومەر

“گەورەترین مەسەلە کە جێگای بایەخم بوو، تێکشکاندنی ئەو سنوورانەیە کە جیاوازی فەراهەمدەکات لە نیوان ئەوەی لە ڕاستەقینە دەچێت، لە گەڵ ئەوەی لە فانتازیا دەچێت “گابڕێل گاریسیا مارکیز

1

لە دوایی کتێبی “سەر گەردانییەکانی پیاوێك” 1، یەکەم بەرکەوتنی من لە ڕێگای خوێندنەوەی گووتارێکی ڕەخنەیی عەتا قەرەداخی یەوە بوو بە ناوی ” شکستی پرۆژەی کوشتنی باوك” 2، لە دوا جاردا، بە کتێبی “نیگایەك پڕ لە گرفتاری “3 ئاوێتەی جیهانە تایبەتەکی فاروق هەڵمەر بووم، ئەم کتێبە جگە لە پێشەکییەکەی کە ڕەخنەگری بە توانا عەبدوڵڵا تاهیر بەرزنجی بۆی نووسیوە، لە پێنج کورتە چیرۆك پێکهاتووە.

هەڵبەت سەرجەم ئەم چیرۆکانە بە جۆرێك لە جۆرەکان لە تەك پێشهاتەکانی وەرگردا جیاوازی فەراهەمدەکات، کاتێ لە ڕێگای ڕەگەزەکانی خەیاڵەوە، خەون لەنێو ڕیالیستدا تێکەڵدەکات، لە گۆشەنیگای نامەئلوفەوە گوزارشت لە دیدەو بۆچوونەکانی دەکات، لە بیرکردنەوەی جیاوازدا سەوڵی خۆی لێدەدات، تا ئەو ئاستەی وەرگر دەگەیەنێتە کەناری شۆك و ڕامان، بەیکدادانی ڕیاڵ و خەیاڵ لە ڕەوتی گێڕانەوەدا، وێناکردنی سەیروسەمەر لە ناوکۆی دەقدا، ڕیالیست دەهێنێتە سەر سەنگی مەحەك، ڕەگەزەکانی فانتازیا دەخاتە گور.

خۆپاراستن و بێ لایەنی بابەتیانە وادەکات سەرجەم ئەم چیرۆکانە بۆ ڕاڕایی بچنە ژێر کاریگەری ئەدەبی ڕیالیزمی ئەفسووناوی، چیرۆکی “نیگایەك پڕ لە گرفتاری”، ناونیشانی یەکێکە لەو چیرۆکە سەرکەوتوانەی فاروق هەڵمەر، ناوونیشانی کتێبەکەشی بە هەمان ناوەوە ناودێڕ کراوە.

فاروق هەڵمەر لەم چیرۆکەدا، بە گوتارێکی نامەئلوف تێبینیەکانی تۆمار کردووە، بە دیدەیەکی دیکەوە داکەوتەکان دەخوێنێتەوە و شیتەڵی دەکات، باس لە شوێنکاتێکی وێڵگرد و تێکچوونی پێوەرو

تەنگەژە بەدوا یەکەکانی مرۆق دەکات، هەر لە وونبوونی ناسنامەو قەیرانەکانی جەنگ، گێژنەی تەنیایی و درککردن بە پووکانەوەی هەستی خۆشەویستی، زەقبوونەوەی دڵڕەقی، نامۆبوون، کۆچکردن بەرەوو نەزانراو چ بۆ هەندەران بێت، یان بۆ مردن.

ئەم کۆرفە بەم تەوەرە لە هەڵکشاندایە تا دەگاتە خاڵی شپرزەیی و لێتێکچوون، ناناسرێتەوە، ئەفڕیدەو بوونێکی نەزانراوە، هەریەکەو بە پێی یەقدانەوەی خودو خاسێتەکانی ناخیان ناوی لێدەنێن، ئاستی تێگەیشتنیان دیاری دەکەن، گوێزانەوەی ڕۆحی مرۆڤ، لە دوایی مردن دا، بۆ نێو گیاندارێکی زانراو، لای ئاینی کاکەیی و هیندۆسیەکاندا بە پێی کردەوەکانیان دەبێت، جا ئەو کەسە لە ژیاندا رفتاری چۆن بووبێت لە دوای مردندا ڕۆحی دەچێتە نێو گیاندارێك هەڵگری هەمان خەسڵەت دەبێت، گەر مرۆڤێکی باش بێت ڕۆحی دەچێتە نێو گیاندارێکی باش، پێچەوانەکەشی دروستە، ئەمەش وەك پەرچەکردارێك و درێژیدان بە مانەوە کارێکی دروست و ئاساییە، دیارە لەم ڕوونکردنەوەیەدا، ئاماژە بۆ کردەی “دێنادێن” دەکەم، بەڵام ئەوەی پارادۆکس ئەنجامدەدات، کارەسات فەراهەمدەکات ئەوەیە کە دەبێتە فەرزندەیەکی ئاوێتە، هەڵگری کۆمەڵێ خاسیەتی سەیرە، دژوارە بناسرێتەوە، پێناسەی بۆ بکرێ.

نەبوونی ئاماژەی تەواوەتی بۆ وێناکردنی فۆرم و خەسڵەتەکانی، ڕەنگدانەوەیەکی ڕاستگۆیە لە تراژیدیای پەرتبوونی تاك و کۆکردنەوەیانە لە جەستەیەکدا، لە ئاستێکی فراوانتردا، لە ڕووی کۆمەڵایەتی و ڕامیاریدا ڕووماڵکردنی ئەو پاشاگەردانییە دەخاتە ڕوو کە لەم وڵاتدا دەگوزرێت.
فاروق بە ڕەگەزەکانی فانتازیا و بە ئاوێتکردنی بیرو دیدەی خەڵك، کە لەسەر گومان حوکم دەکەن، شکستی دەسەڵات لە ڕامکردنی تاك و پابەندبوونی بە خۆشەویستی نیشتیمانەوە ئاشکرا دەکات، داهێنەرانە ڕووە جوانییە جوداکەی ئەم دنیایەمان بۆ وێنا دەکات، دنیایەکی سەیروسەمر، لای فاروق، خوێندنەوەی پێدراوەکانی دنیا، لە سەر چەمکی هاودژەکان بونیاد نراوە، لەگەڵ ڕۆنانی دەقی بەرهەم هاتووشدا هاوتەریبە، بۆ تاتڵە کردن و بەدواچوون، پرسیارکردن بزوێنەر و دادوەری دەرئەنجامەکانە، کە لە نیشتەمەنیەکانی ڕابردووەوە سەرچاوەی گرتووە.

دیاریکردنی پێشهاتەکان، پەیوەندی ڕاستەوخۆی هەیە بە کردنەوەی هاوکێشەکانی ڕابردوو، گرێدانی بە هەنووکەوە، ئیستای ئامادە پێویستی بە گەڕانەوەیە بۆ لانکی یەکەم بەرکەوتن و یەکەم

خۆشەویستی، بەڵام لە بەرگێکی تردا، بە جەستەیەکی دیکەوە، بە زمانێکی تر بە هەستێکی دیکەوە، لە زەمەنێکی تردا، لە هەمان کاتیشدا تێدەکۆشێ بۆ گەڕانەوەی مافێکی زۆر سادە و سروشتی لە خۆ هەڵسەنگاندن و لە ناساندن، لە ئارامگرتنی دەروونی، لە پتەوکردنی پەیوەندی خۆشەویستی درککردن بە هاتنەڕیزی و خۆ لادان لە چەواشەیی و لە کەنارکەوتن، ئەم کارەش ئەستەنگ نیە لە ئاست تواناکانی چیرۆکنووس، بە گەمەکردن بە زمان و خوڵقاندنی فانتازیاو بەکارهێنانی ئاماژەو دەلالەت و پیشخستنی مانا و فەراهەمکردنی ڕووداو، لەم ڕوانگەیەوە فاروق هێمەر ڕەهەندەکانی چیرۆکی "نیگایەك پێ لە گرفتاری" دەخاتە ڕوو، لە زمانی بگێڕەرەوەی هەموو شتزانەوە بە کەسی دووەم ئاوێتەی زنجیرەی ڕووداوەکانمان دەکات، هەر لە سەرەتاوە پابەندی دۆخێکی نامۆ دەبین، کات بەیانییە، باران دەبارێ، گیاندارێکی نامۆ، کەس نازانێ چییە خۆی دەکاتە نێو دەرگای حەوشەی ماڵی کچێکی منداڵەوە، کچە دەیەوێت بچێت بۆ قوتابخانە، کە دەیبینێ دەترسێ، بە پرتاو دەگەڕێتە دواوە پەنا بۆ دایکی دەبا، لای کچە منداڵەکە بە سەگ شووناس دەکرێ، لای دایکە لە بەر مل درێژی بە سەگ سەیر ناکرێ، لە ماریش ناچێت، خۆ دووپشکیش نییە، نەرۆیشتنی ئەم بوونەوەرە، سەیر کردنی بە شێوەیەکی مانادار بەوەی چاوی لە ئینسان دەچێ پرسیار لای ژنەی خاوەن ماڵ دروست دەکات، بۆ هاتووەتە بەر ماڵیان؟ چاوەکانیشی لە چاوی کورەکەی دەچێت! دڵی بۆی دەجوڵێت، پەیوەندییەك بە کورەکەیەوە گرێیدەدات، ئیتر لە ڕێگای دیالۆگی کچەو دایکەوە، حیکایەتخوان هەندێ شت لەسەر کوری ژنەکە ئاشکرا دەکات، ئەو کورەی بۆ جانتا و بە دەستی خاڵی چۆن لە بێزاری و لە لەدەستدانی هەستی خۆشەویستییەوە، ترس لە کوشتنی ناوەوە، کردنی بە سەگ لە دەرئەنجامی نەبرانەوەی زنجیرەی جەنگەکان، هەستکردنی بە مردن، لە دوای فرۆشتنی کتێبەکانیشی ئیتر سەری خۆی هەڵگرت، لەو دەرگایەوە چووە دەرێ، نەگەڕایەوە ئیستا ئەم گیاندارە گەڕاوەتەوە، سەیری یەك بەیەکی ژوورەکان دەکات، لە وێنەیەکی فانتازی لە سەر گەڵایەك ڕادەوەستێت هەور ڕادەکێشێت ناوچەوانی پێدەبەستێ، باڵندە بانگدەکات و ماچیان دەکات، لە گەڵ بەردەوامی و مانەوەی گیاندارەکە خەڵك و دراوسێ کۆدەبنەوە، منداڵێ بە کیسەڵ تێیدەگات، یەکێ ووتی پشیلەیە، لە کێتریش دەچێت، سیمای هەموو ئاژەڵێکی تێدایە، نەخێر وێچە، یەك دوو منداڵ کەوتنە لێدانی، لە بەر دەرگاکە دووریان خستەوە، بەڵام دیسان گەڕایەوە بۆ بەر دەرگاکە، ژنێ ووتی با خەبری پۆلیس بدەین، نەك بتەقێنەوە، پیاوێك ووتی ئەم لەوانەیە لە هەسارێکی ترەوە هاتبێ، لە دوای گریانی ئاژەڵەکە، دایکەی خاوەن ماڵ ترس و گومان لە دنیا نەما، کە ئەمە کورەکەیەتی و لە شێوەی

ئاژەڵدا گەڕاوەتەوە، ئەوەتا سەری درێژ کردووە، حاجی لەقلەقە، نەخێر کیسەڵە با بیکوژین، ژنێ ووتی گوناهە بەزۆر لە گەڵ خۆی بردی، کەچی خیرا گەڕایەوە، کچە مناڵەکە ووتی دایە با بۆ خۆمان بیبەین، بەخێوی دەکەین، مناڵێ بردێکی لێدا ووتی با بیکوژین، جنۆکەیە، کچە گریاو ووتی دایە مەهێڵە، مناڵێ گورسێکی کردە ملی ڕایکێشا، بەزۆرە ملێ بردی بەڵام ئەو ئاژەڵە هەر چاوی لە سەر ئەو دایکە بوو، بەردەوام لەو ژنەی دەڕوانی، هەتا ئەو هەموو مناڵە بردیانە ناو قەرەباڵغییەکەو، لە چاو وونبوو، ئەوەی مابووە وە، هەرگیز لە یاد ناچێت، ئەو نیگایە پڕ مانایە بوو کە هەرگیزاو هەرگیز ساڕێژ نابێت و ڕەهەندی ماناکانی نادۆزرێنێ

2

هەر لە سەرەتاوە چیرۆکنووس لە ڕێگای حیکایەتخوانەوە، بە رستەیەکی کورت دەمانخاتە بەردەم دوڕیانێك، ڕاستەوخۆ ئاماژە بە هاوکێشەیەك دەکات، ڕۆژێکی جیاواز دەکاتە دەرچە، هەر لە ترازاندنی دەرگای حەوشەی ماڵێکەوە ئاوێتەی ڕووداوێکی نامۆ و سەیر و نەبیستراو دەبین، وەستان لە نێو دەرگا، ئەو دەرگایە سنوورە، هەڵدانەوەی پەڕەیەکی تازەیە، پەرینەوە بۆ ئەو دیو دەرگا، ناسنامەیەکی نوێ دەبەخشێت بە دابەش کردنی ڕەوتی ڕووداوەکان، دۆزینەوەی پەیوەندی نیوانیان و گونجاندنیان، پێلینکردنی ئاراستەکانیان بە ڕەتکردنەوەی ڕەگەزەکانی ڕیالیزم بۆ دژەکەی، بۆ جیهانە فراوانەکەی، خەیاڵکردن و پرسیارکردن پەلکێشمان دەکات، کات سەر لە بەیانییە، باران دەبارێ، شوێن حەوشەی ماڵێکی ئاساییە، ئامادەبوونی گیاندارێك، کە لە زمانی کیژۆڵەیی ماڵکەوە، بە سەگ دەچوێنرێ، ئەم سەگە خەسڵەتی بکەرێکە توانای دروستکردنی ڕووداوی هەیە، بە ڕاشکاوی لە زەمینەی یەکگرتنەوەدا ئاماژە بە جیابوونەوە دەدات، بە مەبەستەوە دەجوڵێت، پەیامێکی دەلالی و ئینسانی هەڵدەگرێ، هاتووە مانایەك بدات بە ئێمە، گەورەیی لەوەدایە بۆ زۆر لەخۆکردن لە ڕێگای نمایشکردنەوە، هاتووە هەندێ شتی شاراوە ئاشکرابکات، هەندێ شت بخاتە ڕوو، بەو هیوایەی کیژۆڵەو دایکەکەی لێی تێبگەن، باوەشی ئامانی بۆ بکەنەوە، بۆنی خاکە تەڕەکە دەکات، یەك بەیەك دیقەتیان دەدات، ڕادەمێنێ، لەسەر پێ بۆیان ڕادەوەستێ، لە دەرگا دەدات، جۆری لێدانی دەرگاکە بە کردەی هەڵرژان لای دایکە لێدانی دەرگای کورەکەی بیردەکەوێتەوە، هەمان لێدانە، هەمان دەنگە، دەستەبەرکردنی دەنگ بۆ ئاوێتە کردن و گێڕانەوەی یادەوەرییە، لە فەراهەمکردنی ڕابردوودا، پێدانی مانایە، ڕێکخستنی

ڕەهەندەکانی هەستە، لە سەر هزرو ئایدەفۆنی بەرامبەردا، بە فەرمی ئەزموونی شوێنکاتە.

هەر کردەیەکی زیندوو کردنەوە بۆ گێڕانەوەی ڕابردوو، لە پێدراوەکانی ئیستادا، بێشك دابڕانی لێدەکەوێتەوە، پەکخستنی ئەگەرەکانی یەقینە، دروستکردنی گومانە، هەرچەندە دایکە دڵی بۆی دەجوڵێت، هەستی دایکایەتی بە توندی دەیبزوێنێ، چاوی لێناترووکێنێ، بەڵام بە گوێرەی پێدراوەکانی دەق، دایکە ناتوانێ نکۆڵی لە ڕاڕایی لە بێ ئومێدی خۆی بکات، دەمێ چاوی کورەکەی بە ڕەنگی زەرد، دەمی بە ڕەش دەیبینێ، هەستێکە نامۆیە، ئاوێتەیە لە نیوان هەڵسانگدنی ڕوانینێکە لە ئیستادا و گێڕانەوە و کشانی مانای ڕابردوویەکە، پەی بە ئەنجامەکانی نابات، مەزندە ناکرێ، یاخییە بە ئاسانی دەستەمۆ ناکرێ، گۆڕینی مانایە، زیندووکردنەوەو نمایشی شوێنکاتێکی بەسەرچووە، یەقدانەوەی ئەم بارو دۆخە، جێگای پێشوازی نییە لە ئاشکراکردنی سووژە، لە چێنایەتی من لە منی کارلێکراو، مەیاندنی عەقڵی کارایە، بە باوەرهێنان، بە پەرینەوە ڕۆحی کورەکەی لە مردنەوە بۆ ژیان، ئەمەش بە چەسپاندنی شوێن و گۆڕینی بە شوێنکاتێکی دیکەوە دەستەبەردەکرێت، هاتن لە وێنەیەکی تردا دێتە بەر دیدەی، خۆی تازە دەکاتەوە، لە ناو جەستەیەکی دیکەدا، بە کردەی دێنادێن ڕۆحی کورەکەی هاتووەتە نێو سەگێك، یان گیاندارێکی نەزانراوە، کورێکی بێناو، بێنازناو، هیچ دەربارەی نازانین، نە تەمەنی، نە سیماو ڕووخسار، نەدرێژی باڵا نە ڕەنگی، داماڵینی کەسایەتی لە خەسڵەتەکانی جەستەیی و پیشەیی، لە ئاستی چیرۆکدا لە لایەکەوە پەیامی شۆڕشێکە لە سەر دابونەریتی باو، لە لایەکی تروە، یاخیبوون و ڕەتکردنەوەی شوناسە، قایل نەبوونییەتی لەوەرگرتنی فۆرمێکی دیاریکراو لە جەستەی گیانداریکدا، بەم کارەش لێکچواندن و سەرلێشێواوی ئەنجامدەدات، نەناسینەوە دەخاتە ژێر پرسیارەوە، سەر وسەکوتی لە خۆی زیاتر لە هیچی تر ناچێت، پارادۆکسێ لە گەڵ مەئلوفدا فەراهەمدەکات، بەهیچ پێ ناکرێتەوە، پینەناکرێ، ئەوەی دەیبینیت، ئەوە نییە کە بناسرێت، بەم پێیەش ڕاساندنی ئەم کەسایەتییە نەناسراوە، دەرخەی تراژیدیایەکە، ڕقێکە گەر زیادە ڕۆیی نەبێ، لە تراژیدیایەکەی "میتامۆرفیس" ی کافکا فراوانترو ئاڵۆزترە، بەوەی میتامۆرفیس کاتێ دەگێڕێت بە قالۆنچە، دەچێتە جەستەی جانەوەرێکی ناسراو و دیاریکراو، ناسینەوەکەی بە یەك ئامانج ئاراستەکراوە، ئاماژەدارە، بەڵام کارەسات ئەوەیە، کارەکتەرەکەی فاروق هۆمەر، پەرتە، دژوارە ناتوانی لە یەك شووناس و یەك پێناسەوە، لە یەك جەستەی دیاریکراودا بیناسیتەوە، ئەمەش لە

ئاست نەگوتراوی دەقدا، ڕەنگدانەوەی ئەو ئەنجامە دەدات بە دەستەوە کە ڕایەڵەکانی کەسایەتی تاکی کورد لە دەرئەنجامی بارێکی ئاڵۆزی دەرەکیدا لە ناوەوە تووشی ئاشووب و ئاڵوسکاوی دەروونی هاتووە، بە ئاسانی ناکرێتەوە ناتوانێ ئەو تەمە بڕوێنێتەوە کە داکەوتەکان زۆر بە دڵڕەقی سەپاندوییانە بەسەریدا، هەر لە ناسەقامگیری ڕامیاری، دواکەوتنی ئاستی بیرکردنەوە و نسکۆی کەڵچەری و پاشا گەردانی ئابووری و جیاوازی چینایەتی، هەستکردن بە تەنیاباڵی، توند وتیژی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و کاڵبوونەوەی هەستی خۆشەویستی بە گشت ئاستەکانییەوە، سەرتێپی هەموویشیان گەندەڵیە، مارکس گووتەنی ” هۆشیاری لە دوو باردا گەندەڵ دەبێ، تاوان ببینی سزا نەبینی، سزا ببینی تاوان نەبینی” ، خۆ دۆزینەوە لە نێو جەستەیەکدا، یاخود نیشتیمانێکدا، کە سنووریان هەیە، وەلێ ناوو ناسنامەیان نییە، کۆکراوەی مێژوویەکە، تژییە بە چەوسانەوەو وێرانکردنی مێژوو لە سڕینەوەی جوگرافیایی نەتەوایەتی تاکمەندی جەستەیی، بۆیە گەڕانەوە بەم فاکتە بۆ ناو گۆڕەپانی ڕووداوەکان نایکاتە خاوەن جیهانێکی سەربەخۆ، وابەستەی ڕابردووە، جیهانێکی بە سەرچووە، تەنیا لە سنووری ئەو پەیوەندییانە نەبێ کە مەبەستی تایبەتی تێدا هەیە، ئایا بۆچی گەراوەتەوە، “بۆ هاتووەتە بەر ماڵیان”، چ نهێنییەکی بە دواوەیە؟

ئەمە پرسیاری ژنەی خاوەن ماڵە، واتا دایکی ئەو کورەیە کە تا کۆتایی چیرۆکەکە، نە لە ژیانیدا، نە لە هەنووکەدا، نازانین ناوی چییە، ئایا گەڕانەوەی تەنیا کێشێکە بۆ گرێدانی ئیستایە بە ڕابردووەوە! ساتی ڕەوینەوەی گومانکردنە گەیشتنە بە یەقین، یان ترسە لە ئیستادا دەیەوێت خوشکە بچووکەکەی و دایکی بپارێزی، وەك کوری گەورەی ماڵ بەقای بە شیرینی پێشهاتەکان ناکات، هەمیشە هەست بە هەڕەشەی تاڵییەك دەکات، کە ئەگەرێك زیاتر هەڵدەگرێت، تا ژیانیان ژەهراوی بکات، لە پێداچوونەوەی داهاتەکانی دەقدا ئەوەمان بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە نە لە ڕابردوودا، نە لە ئیستادا تاقە کەسێ نابینین هەستێکی جوانی بەرامبەر بنوێنێ، هەر کاتێك هەستی جوانی بداتە پووکانەوە، لە بەرامبەردا ڕەگەزەکانی توند و تیژی، کوشتن و برین و جەنگە نەبڕاوەکان هەر جارەو لە ژێر ناوی تازە لە دووی یەکدا دێن و گەش ونمادەکەن، هاوکات چەمکی عەقڵیش شکست دێنێ، بێهێزیش و خۆخواردنەوە لە دنیادا بە سەرچۆپییەوە شایی و بەزموڕەزم بە خۆوە دەبینێ، ڕۆشنبیرو خوێندەوار جێگای تێدا نابێتەوە، گەر لە داخانا نەمرێ، پەرتەواز یان ئاوارە دەبێ، گەر نا دابڕان لە تەك خۆیدا دروستدەکات، تووشی نامۆبوون وخەمێکی

دەبێت، ئەوەتانێ حەکیاتخوان لە زمانی بگێڕەوەی هەموو شتزانەوە، بە ئاشکرا پێشبینیەك دەکات بە کیژۆڵە بچووکەکە دەڵێت “لە جێی ئەوەی وون بیت بەرەو قوتابخانە بروات” 5، گرێدانی ئەو ڕۆحە بەو خۆزانەوە، لە خۆرا نییە جیاوازییەکان لە ئامێز دەگرێت، تێکەڵکردنی دوو گرتە لە یەك ساتدا، ئاستەکانی جووڵە بەرەو هەڵکشانی درامی ئاراستە دەکات، سەری داوەکان لە یەك تابلۆدا کۆدەکاتەوە، گرتەی یەکەم، کاتێ سەگەکە دەگری بە فرمێسك هەوینی میحنەتێك دەگرێتەوە، هەردوو دیوەکەی خەم و خۆشی لە یەك لووتکەدا یەك پێدەگرێتەوە، بە دیوێك گوزارشت لە خەمی تەمنێکی بەسەرچوو دەکات، هەلی دووبارە کردنەوەی نییە، وەك پڕاکتێکیش ناتوانێ هیچ پێشکەش دایك و خوشکی بکات، یان بە جۆرێك لە جۆرەکان پەشیمانە لە چۆنییەتی مامڵە کردنی ئەوسای گەنجێنی، کە هەمیشەو یاخی و شکستبوو لە خۆشەویستی و پەیوەندییەکانی، بە دیوێکی دیکە ئەو فرمێسکە تەلیسمی دیمانەی پاش ئەوەندە ساڵە زیندوودەکاتەوە، تامی خۆشییەك ئەداتە پاڵ پرۆژەی گەرانەوە بۆ ماڵ و هێلانەی ئاشتبوونەوە، شیمانەی قەبوڵکردنی تۆخدەکاتەوە، گرتەی دووەم وێنەیەکی فانتازییە بەلای ڕۆمانتیکدا دەشکێتەوە گێڕانەوەکەی پانۆرامیە، بەوەی سروشت هەماهەنگە لە نمایشکردن، کاتێ باران تێکەڵی بە فرمێسك دەکرێ کردەی ناسینەوە و پێلینکردن دژوار دەبێت ، ئاوێتەبوونی ئاوی باران و فرمێسك ڕەهەندێکی ئەنەلۆگی دەبەخشن لە تەك بەیکدادانی بەخشینی مانا، لەو پنتە هەستیارەی کە خۆشی لە ناخۆشی جیادەکاتەوە، هەر ئەم جیاکارییە، ڕای جیاوازو دیالۆگ لە نیوان کچەو دایکە فەراهەمدەکات، کچەکە بە بارانەوە گرێیدەدات، دایکە بەفرمێسکەوە، ئاژەڵەکە بە هەردووکیانەوە، “کچەکەم ئەوە ئاوی باران نییە، فرمێسکە، ئاژەڵەکە دەگرێ” 6 ، کچەکە بە ئومێدی گلدانەوەی ئاژەڵەکە لە لای خۆیان بە خاکەڕایی دەرگای چەند ئەگەرێك بۆ دایکی دەکاتەوە، بێسوودە، دایکە متمانەی تەنیا بە خەم هەیە، بێ ئومێدە، تەنیا بڕوای بە فرمێسکە، نەك باران گوێی بۆ ناگرێت، دڵڕەقانە دەرگاکە لە دوایی خۆیەوە دادەخات، هەرچەندە لە دواییدا بە شتێك لە بەزیی و شتێك لە سۆسەکردن دەرگاکەی لێدەکاتەوە، کە چۆن ئاژەڵەکە لە ژوورەکان ڕادەمێنێ و بەسەر پلیکانەکاندا سەردەکەوێت، بەڵام وەك کردار دایکە بێدەسەڵاتە، داکۆکی لە تەلیسمی ئەو هەستە ناکات کە دڵی دەجووڵێنێ، لە ژێر فشاری پڕاکتیزە نەکردنی ئەم درککردنە پرسیاری ئاراستە دەکات، دەکرێ بە شێوازێکی ناراستەوخۆ دەرگایەکی تازە لە چەمکی تێگەیشتنی ئێمە واڵابکات، دایکی نەبەئەرێنی نە بەنەرێنی وەڵامی تاقە کچەکەی ناداتەوە.

له سەرەتادا کردەی داخستنی دەرگا دایکە لە دوای خۆیانەوە، بە شێوەیەك لە شێوەکان بۆ بەزی بەرامبەر ئاژەڵەکە دەنوێنی،َ لە هەمان کاتدا ئاماژەیە بە دەرکردنی، کچەکە لە ڕێگای گەیاندنی ئەگەرەکانەوە، ئاژەڵەکەش لە ڕێگای بێدەنگییەوە بە هەموو چەشنێك هەوڵدەدەن پەیامی خۆشەویستی بگەیەنن، ئیستا گوێ لە کچەکەی ناگرێت لە ڕابردووشدا گوێی لە تاقە کورەکەی نەدەگرت، ئەمە پیشەیەتی، ناسنامەیەتی، دایکێکیی زۆردار، یەقدانەوەی کۆپییەکە لە دەسەڵاتی تاك ڕەهەندی، کەلتووری سیستەمە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا، دایکە بەوەندەوە ناوەستێ هەڕەشەی کردنەوەی دەرگاکە لە کچەکەی دەکات، دەرگاکە خاڵی وەرچەرخانە، ساتی یەکلاکەرەوەی هەڵویستە، بریاردانە، پنتێکی چارەنووس سازە، فاروق دەیەوێت شتێ لە ڕیاڵ دەربهێنێت، کە بە چاوی ئێمە نەبینرێت، وەلێ لە گێڕانەوەی دڕامیدا ئاشکرا دەبێت، کە میوانی نامۆو ناوەختە چۆن دیەوێت ژیانی خۆی پەیوەست بکات بە کچەو دایکەوە، بۆیە لە دەرگاکە دەدات، عانێ گۆی قوڵاخی ڕای کچەکە دەبین، هاوشان ئاژەڵەکە بە شێوازێکی دی دێتەوە، کاتێ ڕوو لە ئاژەڵەکە دەکەین، کچەکە بە پێشهاتێکی دیکەوە گفتوگۆ لە تەك دایکی دەکات “ئەی چییە دایە خۆ دووپشك نییە” 7 ڕازاندنەوە و تەژیکردنی دەرکەوتەکان، بە دیوێك بەتاڵ کردنی ناوەرۆك و تەوەری خۆشەویستی بە زەقی دەخنە ڕوو، بە ئاشکرا چاوخەڵتاندن بەرهەمدەهێنن، پارادۆکس فەراهەمدەکەن، لێرە ئاژەڵەکە دەردەکات بە مەرجی جێگربوونی هاوکێشەیەك کە چاوەکانی لە چاوی کورەکەی دەچێت، وەلێ هەستی خۆشەویستی وەك کردوە، کاری پێناکری،َ وێنەی کورەکەی کە لە سەر دیوارەکە جێگیرکراوە، تەنیا بووتە پرۆپاگندە، ئاماژەیەکە بۆ نواندنی ئەمەگ و خۆشەویستی، وێنەکە بەو پەری ڕێزو خۆشەویستییەوە لە ژوورەوە هەڵواسراوە، وەك کردوەش خاوەن وێنەکەش لەو دیو دەرگاکەوە دەردەکرێت، بۆ شاردنەوەی شوێنەواری ئاوڕەکانی ڕوو، چۆن مکیاژێکە، چۆن گەوجاندنێکە، لەڕووی فۆڕمەوە هەر وەك گەوجاندنی ئاژەڵەکەیە بۆ ئەوان، ئاژەڵەکە بە ئەنقەست بێدەنگی کردووەتە بژاردەی خۆی، دەزانێت دایکی گۆی بۆ ناگریت، کچەکەی زیندووە گۆی بۆ ناگرێت، ئیستا لە کوی گوێ بۆ ئاژەڵێك یان بۆ مردوویەك دەگری،َ دڵنیاشە لەوەی پرۆسەی گوێگرتن نەماوە، ئەزمونی کەلتووری بیستن دەمێکە لەم هەرێمەدا بەسەرچووە، گووتاری دەق جیاوازی و دژایەتی جەمسەری دوو شوێنکات دەخاتە بەردەست، لە فاکتەکانی هەنووکەدا، فاکتەرەکانی بێدەنگی ڕادەستبوون نییە بە نائومێدی، ئەوەندەی ڕەگەزەکانی ئاشتبوونەوەی تێدا ڕەچاو دەکرێ ئەوەندە یاخیبوونی ڕابردووی لە سەر بونیاد نانرێ،َ گەر پیلانی بێدەنگییەکەی بەشێك نەبێت لە دەنگ و ئاخاوتن و ئەجیندای گەڕانەوە هەڵنەگرێت، ئەوا

بێشك جۆرێكه له نه‌رمی و له دانای و له خۆگرتن، گه‌ر له ڕابردوودا ده‌نگ و هه‌راو تووڕه‌بوون و سه‌رههڵگرتن و ته‌راوگه‌ی به دوایخۆیدا هینابی،َ ئایا به ئاراسته‌ی پێچه‌وانه، بێده‌نگی سه‌قامگیری و گهڕانه‌وه به‌ده‌ستناهێنی، گه‌ر ڕاساندنی ناڕه‌زایی و ژاوه‌ژاو، ڕێنومایییه‌كانی خۆ گونجاندن ههڵوه‌شێنێته‌وه، نه‌توانێ له ڕابردوودا جیاوازی دروستبكات، ئایا له‌م بێده‌نگییه‌ی ئیستادا ده‌توانێ ئه‌و جیاوازییه فه‌راهه‌مبكات، گه‌ر ئه‌وسا چه‌كهڕه‌ی فه‌وتاندنی به‌رهه‌مهێنا بێ، ئایا ئیستا ده‌توانێ به‌ر له‌گه‌یشتن له نێویبه‌رێت، گه‌ر ئه‌وسا به ناسنامه‌و به نه‌بوونی جانتاوه، له پرینسیپه‌كانی مانه‌وه وه‌ك مر□ق داكۆكی ده‌كات بۆ ئه‌وه‌ی جانتای هه‌بێ، سنووره‌كانی كه‌سایه‌تی خۆی تێدا كۆبكاته‌وه نه‌بوونی جه‌نتا ئاماژه‌یه‌كی ده‌لالیه به له‌ق بوونی شوێن، له هه‌رشوێنی جه‌نتات هه‌بوو، مانای ئه‌وه‌یه شوێنێكت هه‌یه به‌ستنه‌وه‌یه‌كت هه‌یه به شوێنێكه‌وه پابه‌ندیت، گه‌ر بچووك و كاتیش بێت، ڕووبه‌رێك هه‌یه پڕیبكه‌یته‌وه، تڕاژیدیای ئه‌م براده‌ر هێزه سه‌ره‌كییه‌كه‌ی وابه‌ستبوونی به شوێنه‌وه وونكردوه، له سه‌رجه‌م ئاسته‌كانی خۆشه‌ویستیدا ههڵلوشین سه‌رووه‌ره له ته‌نگه‌ژه‌و هه‌ستی بێ ئومێدی ، له گیانهڵابوونی هیوادا هیچ نه‌ماوه خۆی پێوه‌بگرێ، به‌تال،َ خودی خاڵی، سه‌ری خۆی ههڵگرت، ئایا ئیستا محاڵ نییه بتوانێ بگهڕێته‌وه، داوای شوێن بكات و به‌تاڵییه‌كانی پڕكاته‌وه، هه‌ستی خۆشه‌ویستی بگێرێته‌وه، ئایا ده‌توانێ پردی لكاندنی دوو شوێنكاتی جیاواز به‌دژه‌وابوونه‌كانییه‌وه به‌یه‌كه‌وه گرێبدات، كاتێ له ژێر فشارێكی ده‌روونیدا ده‌ته‌قێته‌وه، وه‌ك ده‌رئه‌نجامێك كرده‌ی بێزاری هێڵنجی پێده‌دات، جوانییه‌كانی سروشت نابینێ، پێ له‌وه ده‌نێ هه‌ستی خۆشه‌ویستی نه‌ماوه، ئایا ئه‌مه وه‌ك ده‌رهاویشته‌یه‌ك هه‌وێنی پرسیارگه‌لێك ناگرێته‌وه، پێویستی به ڕوونكردنه‌وه‌یك زیاتر نییه، ئایا ئه‌م ههڵوێست وه‌رگرتنه، تۆڵه‌كردنه‌وه و سزادانی خودی خۆی نییه، كه ڕۆژێ له ڕۆژان خه‌ونی هه‌بووه، ئیستا متمانه‌ی پێنه‌ماوه، یان په‌رچه‌كردارێك نییه ڕووه نێگه‌تیڤه‌كه‌ی وه‌رگرتووه، به‌و پێیه‌ی ” هه‌ر شتێك له ڕاده به‌ده‌ر پتر بوو ههڵده‌گهڕێت و ده‌بێته دژه‌كه‌ی” 8 ، بێ نرخكردنی به‌هاكانی مر□ق، له ده‌رئه‌نجامی جه‌نگ و وێرانكارییه‌كانی وه‌شاندنێكی محاڵه بتوانێ ئۆقره بگرێ، خۆی له كرده‌ی سه‌گبوون بپارێزێ، ئاگری جه‌نگ دۆزه‌خێكه له ده‌ره‌وه‌ی ههڵبژارده‌كانی ئه‌مه‌وه هاتووه، سارتر گووته‌نی ” ئه‌وانی دیكه دۆزه‌خن” 9 له دۆزه‌خدا جگه له‌وه‌ی لێبوردن نییه، شتێكش نییه ناوی هێمنكردنه‌وه و دڵدانه‌وه بێت، هه‌ر له‌سۆنگه‌ی ئه‌مه‌شه سه‌رجه‌م هه‌وڵَه‌كانی دایكی بۆ مانه‌وه‌ی كوره‌كه‌ی بێسوود ده‌بێت، ئه‌م وه‌ك دایكی ڕاده‌ستی سڕ كردنی دۆزه‌خی داكه‌وته‌كان نه‌بووه و نابێت، ئه‌م

وەك دایکی لە دوای دۆزەخەوە، گەشبین نییە بە هەبوونی بەهەشتی ئایندە، ئەم لە ڕێگای سەرخۆهەڵگرتنەوە تەژییە بە رەتکردنەوەی ئەم دۆزەخەو دەست و پەیوەندەکانی، ئەم جگە لە ڕۆیشتن و دوورکەوتنەوە، بە هیچ چارەسەرێ گەشبین نییە، ئەم ڕەشبینە بەوەی چیتر بەرگەی بەدۆزەخ کردنی داکەوتەکان ناکات، مەجبوری مانەوە نییە، دەروات سەری خۆی هەڵدەگرێت، ئامادەیە دۆزەخێکی دیکەی نادیار تاقیبکاتەوە، دایك چییە.. نیشتیمانی بێ ئیرادە چییە, کە نەتوانێ ئاسوودەی و سەقامگیری بە تاکەکانی ببەخشێت.

ئەم نایەوێت لە نێو مێگەلدا تاکێکی سواو بێت، ئەم وای پێ باشترە ڕەشبینێکی بە ئیرادە بێت، پارادۆکس فەراهەمبکات لە تەك گەشبینێکی بێ ئیرادە، گرامشی گووتەنی "ڕەش بینێکی بە ئیرادە نەك گەش بینێکی بێ ئیرادە"10 ئەم ئیرادەیە لە هیچەوە نەهاتووە، بەڵکو پاشخانی ڕۆشنبیری لە دواوەیە، لە ئەشقی کتێب و شەونەخوونییەوە سەرچاوەی گرتووە، لەیەك کاتدا قەیرانی ئابووری و تەنگژەی بوون، ناتوانێ کتێب و دۆزەخ لە یەك پێگە کۆبکاتەوە، ڕەنگە کتێب بفرۆشرێت و لە ناوبچێت، بەڵام مەعریفە نافرۆشرێت و لە ناو ناچیت ، دوانەی کتێب و مەعریفە، وەك دوانەی جەستەو ڕۆح وایە، پابەندی یەکن، هەر دابڕانیك مردنی جەستەو کۆچکردنی ئەوی تر واتا ڕۆح دەستەبەردەکا، بوونی ئەم بە کتێبەوە بەندە، جوانییەکانی ڕۆحی بە مەعریفەوە گرێدراوە، کەواتە بە هەبوونی کتێب، جوانییەکانی معریفە ئامادەباشی هەیە، بە فرۆشتن و نەمانی کتێب، تیرکی جوانییەکانی مەعریفە، ڕۆح ئاسا بۆ بەربەست بە تاك ڕەویانە کۆچ دەکەن، درککردن بە مردنی پێشوەختەی خۆی، لە دوایی فرۆشتنی کتێبەکانییوە ئاشکرا دەبێت، خۆی بە مردوو دەزانێ، لەوە زیاتر هیچ نەماوە دەبێ ڕۆحی خۆی لەو دۆزەخە رزگاربکات، سەری خۆی هەڵگرێت، لە دوای کردەی هەر ڕۆیشتنێکی ڕاستەوخۆ بۆ چارەسەرکردن، نهێنی زامی گەڕانەوەیەکی ناراستەوخۆ هەیە ، ڕۆیشتن و بەجێهێشتنی دۆزەخ توانایەکی بێ سنووری هەیە لە سڕینەوەی شتە جوانەکان، گەڕانەوەش لێکەوتە بۆ دۆزینەوەو بڕینی هەردوو هێڵە هاوتەریبەکەی دۆزەخ و بەهەشتی لە دەستچوو، هەردوو جەمسەرە بەیەك نەگەیشتووەکەی مردن و ژیانە، پەرتە، بۆشاییەکە لە نیوان ژیان و مردندایە، لانەوازە لە مردن گەڕاوەتەوە، تامەزرۆی ژیانە، تینووە بە ڕادەی دوورکەوتنەوەی لە مردن، بە زیادەوەش هەڵپە بۆ ژیان دەکات و تێر ناخوات، سەرسامە بە هەبوونی ژیان لە ژینگەیەکدا کە سەرەکەترین هۆکارەکانی ژیانی تێدا نەبووە، کە لە ژیاندا بوو بۆ ئاوڕێك دەگەرا بیهێنێتەوە، زیندوویەتی پێببەخشێت لە هەستی مردن دووری بخاتەوە، ئەو ئاوە

نەبوو ماڵێكی مردوو، كۆمەڵگایەكی مردوو، مرۆڤی زیندوو ناخوازێت، یان دەبێت لەو گۆڕستانە بمێنێتەوە، بە مردنێكی فەلسەفی بمرێ، یان دەبێ لە پێناو بیروبۆچوونەكانی سەریخۆی هەڵگرێت، لە گەڕانەودا دوای “سەركەوتنی داخراو”11 مردنی خاوەنەكەی، ئاو چ بەهایەكی دەمێنێ، هەر بۆ خۆت ئاو بخۆرەوە هیچی لێ بەرهەم نایەت، مردەلێكی ترسی زیندووبوونەوە و ئاوەدانبوونەوە هەڵناگرێت، تینویەتیش ناشكێنێت، ئەم مردووە، ناسنامەی زیندووی هەڵگرتووە بۆیە لە ئاو خواردن تێر ناخوات، دایك و خوشكی و گەڕەك و شار زیندوون بە ناسنامەی مردنەوە ماونتەوە، ئاویان بۆ كراوەتەوە، بەلوعەكەیان وەك جاران بۆ ئاو نییە، ئاویان هەیە ژیانیان نییە، هزرو خۆشەویستیان نییە، نەترسی مردنیان هەیە، نە لە ژێر هەڕەشەدان تا بیر لە ڕۆیشتن بكەنەوە، رایەڵەكانی وێنەكە دژوازە بە خستنەڕووی دوو سەردەمی جیاواز، سەردەمی خەباتی مانەوەی پێش ڕاپەرین و سەردەمی ڕادەستبوون و گەڕانەوەی دوای ڕاپەرین، سەردەمی ئاوێتەكردنی ڕەنگەكانە، یەقدانەوەی ڕەشی ڕابردووە لە نێو پاییزی زەردی هەنووكەدا، سەردەمی كەشفكردن و بۆنكردن و كاتی ناسینەوەیە، گەڕانی بەنێو ژوورەكاندا، سەرنجدان و بۆنكردنی بەردەوام، گەیاندنی پەیامێكی ئاشكرایە، لە ڕێگای گرێدانی سەردەمە جیاوەزەكانەوە ئەم بناسنەوە، بیر لە ئایندەیەكی تر بكەنەوە، ئەم بۆچوونە یەكدێتەوە لە تەك ئەم پەندە ئیسپانیە كە دەڵێت” ڕابردوو بە وێنەی ئیسفەنجێك بگووشە و ئیستا وەك گوڵێك بۆن بكە و ماچی بۆ ئایندە بنێرە” واتا ئامانج لە گەڕانەوەی ئەم زیاتر بۆ ئاشتبوونەوەی لە گەڵ ئایندەو نۆستلۆژیادایە ، گریان و پێكەنینی لە یەك ساتەوەختدا ئاماژەیە پەلارە بۆ كاڵفامی دایكی، هەر لێیناگات، گیڕانەوە هاوتەریبە لەبەر ئەوەی نووسەر كە لە پشت حەكایتخوانەوە خۆی حەشارداوە، جارجار رۆڵی گێڕانەوە بە دایكی دەسپێرێ، دایكی بگێڕەڕەوە بە زمانی منی قسەكەرەوە، پێ لەو راستیە دەنێ كە ئاژەڵەكە لە شوێنكەدا دەوەستێ، دەبێتە باكڕاوندێ بۆ پەردە هەڵماڵین لەسەر شێتبوونی كورەكەی، سوتاندنی ئەو كتێبانەی كە لە كتێبخانەكەیدا مابوونەوە، بە مانایەكی تر ئەم زۆربەی كتێبەكانی فرۆشتووە ئەو كتێبانەی ماونەتەوە هەڵبژاردەن، لە سۆنگەی ئەوەی بە جۆرێك لە جۆرەكان پەیوەستن بە ژیانی تایبەتییەوە، هەر یەكێكیان بە جۆرێك رۆڵیان هەبووە لە داڕشتن و لە پێكهاتەو لە پاراستنی نهێنییەكانی، بۆیە تایبەتمەندییەكیان هەیە، قابیلی فرۆشتن نین، دڵی نەهاتووە بیانفرۆشی، لە ساتە وەختێكی زۆر شپرزەدا كە هزر پێزی لێدەبرێت سنوورەكانی دان بەخۆداگرتن تێكدەشكێت، ئیتر هیچ لەمپەڕێك لە نیوان من و نامندا

نامێنێ، ئا لەو ساتەدا بە گرتەیەکی زۆر فانتازی تەژی بە تراژیدیای کەنارکەوتن، فاروق هۆمەر لە گەڵ بەیاندا تابلۆیەك دەرازێنێتەوە، بە ئاهەنگی هەڵهاتنی ڕۆژێکی تازەو بە هەرسهێنانی مڕۆڤێك بۆ پرسە لە سووتاندنی کتێبەکانیدا سەمای مەرگ دەکات، هیچ ئاساوار و ژیلەمۆیەك لە سەر زەوی بەجێناهێڵێت، هەر پەڕەیەکی سووتاو دەنگێکە، ناڵەیەکە، بەشێکە لە ڕۆحی، بەشێکە لە هەبوونی، هەڵسپاردنی ڕۆحی بە پێلینکردنی ئەو کەسانەی لە گێڕینی ڕۆژەوەی مرۆڤایەتیدا مێژوویەکان ئەنجامداوە و دابڕانێکیان فەراهەمکردووە، هەر یەك لە سوكرات * ، لە شەوە سپییەکانی دۆستۆیەڤسکی **و لە مەسیحدا، پەنابردن بۆ زیندووکردنەوەی ئەم ناوانە، گوزارشتە لە تایبەتمەندی و بارگاوی بوونی ڕۆحە، بە ڕەنگەکانیان دركکردنە بە ژان و ژیان تامکردنی کێشەکانیانە، خۆ دۆزینەوەیە لە ناویاندا، ڕەنگدانەوەی شووناسییەتی، نیشتەمەنییەکە لە ناخیوە سەردەکات، ناتوانێ لێی رزگار بێت، هەر یەکەو بە شێوازیك و بە چەشنێك پشکێکیان لە ڕۆحی پچڕیوە، لە سوکراتەوە خودی خوی ناسی، ڕەخنەی لە دەسەڵات گرت، لە شەوە سپییەکانی دۆستۆیەڤسکییەوە فێری تەنیایی و ئەوینی یەك لایەنە بوو.

ئەو کچەی خۆشیدەویست یارمەتی ئەدا، حەزی لە کورێکی تر بوو، لە دواجاردا لەو کاتەی ئەم ئەیەوێت بێدەنگی بشکێنێ، ئەوینی خۆی بۆ ئاشکرا بکات، ئەو دەڕوات لە تەك ئەو کورەی کە فەرامۆشیکردبوو، ئەمەش بۆ ئومێدیەکی تر، داخستنی دەرگایەکی تر لە ژیانیدا ساغدەکاتەوە، دەرگای یەکەم دایکییەتی، پەیوەندییەکی پتەوە خودی داگیر کردووە، تووڕە بوون و هاتوهاواری تەنیا بۆ گێرانەوەی خودی لە دەستچووە، ئەم لە تاوانا نەبا وون بێت فریای خۆی دەکەوێت بەجێیدەهێڵێت، دەنکەکەی حەشارگایەکە، ئەلتەرناتیڤی دایکییەتی، دۆزینەوەی خودە، خۆی تێدا دەبینێ، بێدەنگییەکەی ترسە، نەوەکوو ئەمیشی لە دەست بچێت، بەڵام ئەفسووس پێش ئەوەی بێتە دەنگ دەنکەکەی ئەم بەجێدەهێڵێت، ئەم هەمیشە قوربانی بووە، لە سوکرات بووە قوربانی مەعریفە، لە شەوە سپییەکانی دۆستۆیەڤسکیدا، ئەوینی خۆی دەکاتە قوربانی ئەو کچەی کە خۆشیدەویست، دوا شت معریفەو ئەوین کۆدەکاتەوە، مەسیح ئاسا خۆی دەکاتە قوربانی، بە مردنی خۆی ژیان بۆ ئەوانی تر مەیسەر دەکات، گەر ئەوسا مەسیح لە خاچ درابی، ئەوا ئەمیش بە جۆریك لە جۆرەکان لە خاچ دراوە، هاوکێشەی مردوویەکی زیندوو بە یەکیانەوە دەبەستێ ، مەسیح بۆ دابینکردنی داد پەروەری و خۆشەویستی، لە ئاخر زەمندا دێتەوە، ئەمیش لە ئیستادا بۆ هەمان پەیام گەڕاوەتەوە، مەسیح لە خاچ دەدرێت، ئەمیش

هەڵگری پەیامەکەی مەسیحە، لە دوای پەیوەندی دوو خۆشەویستی دۆڕاو، کۆمەڵگایەکی سەقەت، شەرو لێکەوتەکانی، بە فەرمی شوێنی لە دنیادا نەماوە، بە ئاگرەوە لە دەرگاوە دەردەکرێت، دابەشکردنی ڕووداوەکان، دۆزینەوەی پەیوەندی نیوانیان، رێکخستنیان لە هاوکێشەیەك کە دیفاکتۆ بگۆر□ ب□ خەیاڵکردن یان ڕەگەزەکانی ڕیالیزم وەرچرخێنَی بۆ گرتەیەکی فانتازی، وەك ئەوەی نووسەر لە ڕەوتی گێڕانەوەی بە دوای یەکدا ڕەچاویان دەکات و جیایاندەکاتەوە، لە گرمەی تەنگژەی کەنارکەوتنەدا، جارێکی تر هەڵدەسێتەوە، هەستێ دەیگێرێتەوە لەو دژەوابوونەدا، جارێکی دیکە خۆی نمایشدەکات، هەوڵدەدات بوونی خۆی بسەلمێنێت سارتر ئاسا لە دژایەتی ئەوانی تردا بوونی دەسەلمێنێت، گەر بە کردەویی لە ژێر فشاری داکەوتەکاندا دۆڕابی،َ ئەوا بە دیوەکەی تردا، لە دەرخەی خەیاڵ و فانتازیادا خۆی دەکڕێتەوە و دیباتەوە، کاتێ ئازووقەی خۆشەویستی هانی ئەدا باوەش بە دارهەنجیرەکەدا دەکات و لێینا بێتەوە، هەرچەندە باران دەیگرێتەوە ڕۆژئاوا دەبێ، شەوی بەسەرا دێ خۆرهەڵدێ، ڕاگیری بە چەقینی بە دار هەنجیرەکەوە دالێکە بۆ مەدلولی مانەوەو خۆشەویستی، هەر وەك باران دالێکە بۆ زیندووبونەوە ، سەردەکەوێت، تا لەسەر تاقە هیوایەك تاقە گەڵایەك لەنگەر دەگرێ، دەوەستێت، ئەم گەورە دەبێت، خۆشەویستی نامرێ شار لە سۆنگەی ڕق وجەنگەدا بچوك دەبێتەوە، دەمرێت، دوانەی جەنگ و شار گەر لە گۆشە نیگایەکی دیکەوە ووردبوونەوەی بۆ بکەین، دەکرێت یەکبێنەوە لە گەڵ دوانەی من و دەسەڵات، ئەو جەنگەی کە لە ناخیدا هەڵگیرساوە کەمتر نیە لەو جەنگەی کە لە دەرەوەی ئەمدا ڕوودەدات، دەستپێکی جەنگی ئەم لە هەژموونی دایکیەوە پەل دەهاوێت، سەرنجبدەن هیچ جۆرە ئاماژەیەك نیە بە هەبوونی ڕۆڵی باوك، پێدەچێت دایکی بێوەژن بێت، رۆڵی باوکشی بگێڕێ، بێوەژن هەم سۆزە وەك دایك، هەم دەسەڵاتە وەك باوك، ئەم لە نیوان دوو بەرداش پەرت بووە، دایك بە دیوێك خۆشەویستی دەنوێنێ، بە دیوێکی تر زۆرداری و دەسەڵات پەیڕەو دەکات، ئەوە دەنگ و گازندەی دەسەڵاتە لە گەرووی دایکییەوە سەردەکات" ئای کوڕەکەم چەن عەزێتی ڕۆحت داوم لە هەر کوێ رۆحت شاد بێ زیندوویت یان مردوو" 12 ئەمە پتر لە گووتاری سیاسەتمەدارێك دەچێت سەیری دژەوابوونەکان بکەن، عەزێتی ڕۆحت داوم/ ڕۆحت شاد، ناشرین کردنی لایەکە، بەرانبەر بە جوانکردنی لایەکەی تر، زیندوویت / مردوویت، بێ منت کردن و بێ نرخکردنە بۆ ئەمی دەسەڵات، جیاوازی دروستناکات، چۆن عەزێت و ئازارەکە لە بیرناکات، چەند لێبوردنش ئەنجامدەدات، گەرچی وەك نیشتیمان دایکی هەیە، بەڵام وەك پێشەوا باوکی نییە، پەرتە، هەمیشە بەترسی بۆشایی شوینی باوك گەماڕۆ

دراوە، ئەم هەستە لای فاروق لە چیرۆکی باوکم دا بە ئاشکرا ڕەنگدەداتەوە، هەمیشە دەسەڵاتی باوك گەورەك پیویستش نەبێ دەتوانێ هەستی دڵنیابوون بۆ خێزانەکەی بێنێت، هەستکردن بە هەڵتۆقینی ئەم بۆشاییە، دوو کەرت بوونی ئەمی بکەری لێدەکەوێتەوە، لە گۆژنەی خەمێکی ئەبەدیدا دەخولێتەوە، ناگات بە مەرام، بە دیوێك هەستدەکات کوری گەورەی ماڵە، خۆی بە پیاو دەزانێ، دەیەوێت جێگای باوکی بگرێتەوە، بە دیوێکی تر لە لایەن دایکییەوە دووچاری کێشەبووە، دایك نایەوێت دەسەڵاتی ڕادەستی کورەکەی بکات، وەك بیوەژنێك تەنیا متمانە بە خۆی دەکات، ئامادە نییە دەرخستنی کورەکەی ببێتە هۆی سڕینەوەی خۆی، وەك دایك ئەمە هێڵی سوورە، کۆدیتایە، نەمانی باوك کێشەیە، بۆشاییەکی چەورە بۆ جێگرتنەوە، بانگشەی شەڕێکی نهێنی ناوەخنە، دەرچەی ئەم کێشەیە لەسەر دوو ئاستدا ڕایەڵەکان ڕەنگدەکات، قۆناغی یەکەم بۆ پتەوکردنی پێگە و سەپاندنی دەسەڵات، کورەکە پەنا بۆ سەنگەرەکانی ڕۆشنبیری دەبات، بە خەباتی ڕۆشنبیری قەرەبووی هەست بەو کەمبوونە دەکات کە دایکی پێی بەخشیوە، هەر لە نەبوونی حیکمەت، خۆشەویستی و دادپەروەری، هەر لە بەڕ ئەمەشە هانا دەبات بۆ هەر یەك لە ئەریستۆ، لە شەوە سپییەکانی دۆستۆیەڤسکی و لە مەسیح، لە پاش سووتاندنی ئەمانە و دەرکردنی بە ئاگرەوە کاردانەوەیەك ڕوودەدات، دەچینە قۆناغی دووەم ئەم قۆناغە، خۆ نمایشکردنی کردەوییە، گۆاستنەوەی بۆ پڕاکتیك، بە پڕۆسە خۆ هەڵواسینە بە کەسانێکی شۆڕشگیرەوە، ئازاردان و داخکردنی بەرانبەرە، کاتێ بە ئەنقەسد کەسیٍَك دەهێنێتە ماڵەوە دەڵێت دایە ئەمە "وێ سڕینکا"13 یە وەك هەرەشەیەك پێناسەی بۆ دەکات، ڕاستەوخۆ ئاماژە بۆ هەڵاتنی خۆی سازدەکات، یان زەقترو تۆختری دەکات، بە بەردەوامی برینەکەی دایکی زیاتر پێ ئازار دەکات، بە ناو هێنانی "لۆرکا" 14 ی شاعیر پیناسەکردنی قەوارەی تۆڵەیەك زیاتر لەخۆ دەگرێ، ئەوەتا لە ئیستادا، ڕۆحی کورەکەی لە ناو ئەو ئاژەڵەدا خۆی ئاشکرا دەکات، بەمەش لێکەوتەی بەراوردێکی پراکتیکی ئەنجامدەدات، کردەی جیاوازییەکان زەقدەکاتەوە، لە نیوان دنیای خەیاڵی پاکی شاعیرانەو دنیای پێدراوی پیسی داکەوتەکان، یان لە نیوان دنیای سروشت و دنیایەك کە لەسەر گومان بونیاد نراوە، ئەمەش لە ڕێچکەی خەیاڵکردنی دایکەکەوە فەراهەم دەکرێت بە گۆڕینی ڕیالیزم بە خەون کە مۆرکێکی داهێنەرانەو دەروونی هەڵدەگرێت، هەڵهێنجان لە دەقی نائامادە ئەوە ئاشکرا دەکات، ئەمی دایك لە بری ئەوەی بڵێت دڵم پڕ لە حەسرەتە، بەوەی هەلی پەشیمانی بۆ نەماوەتەوە، ئەوەی ڕۆی ناگەڕێتەوە، بوو بە یادەوەری و خەیاڵ، بە لێوگفت بۆ ئێمە دەیگێڕێتەوە دەڵێ "ئەو ئاژەڵە دڵ پڕ لە حەسرەتە دەبینم لەو

بەرزاییەوە وەستاوە و دەیەوێت دەست بات لە هەورەکانەوە..هتد

"15 ئاوێتەکردنی خەیاڵ لە تێکشکاندنی ڕەهەندەکانی واقعەوە ئەنجامدەدرێت، خەیاڵی فانتازی ئەلتەرناتیفی حەسرەتەکانی واقعی لە دەستچوو جۆرێکە لە پاکانە، شانازییەکی بەر هەستەکیە کە چۆن باڵندەکان بانگ دەکات، ماچیان دەکات، یان لەسەر گەڵایەك وەستاوە فاروق هۆمەر پێچەوانەی زۆربەی چیرۆکنووسان بە زمانێکی سادە وێنەکان دەکات، بەڵام بە مانایەکی قووڵەوە بارگاوییان دەکات، ڕامکردنی زمان توانایەکی باش دەستەبەردەکات لە گەیاندن و لە کەشفکردنی خواست و دەرخستنی جیاوازییەکاندا، لە سەرجەم ساتەکاندا، هەست بە لێکترازندنی دەنگەکان دەکەین، گێڕەرەوە هەوڵی داوە کەسانی جیاواز بێنێ و کۆیانکاتەوە، ڕێیان بداتێ، خەڵکێ بۆ ئیش و کار خەڵکی سادە، هەر لە دراوسێ و پیرەژن و منداڵ، پەی بە نهێنی ئەو بوونە نابەن، نادیارە، لە فۆڕمێکدا دەرناکەوێت تا لەسەر بنەمای لێکچون ناسینەوە دروستبکەن، کێشەی سەرەکی خەڵکەکە ئەوەیە کە ناتوانن جیاییبکەنەوە، ناوی لێبنێن، هەر یەکەو شتێك دەڵێت لە تەك بریاردان و شووناسدا یەکنایەنەوە، بۆچوونی جیاواز و تێکڵاوی لێدەکەوێتەوە، ئاوێنەیەکە هەر کەسێ دێت خۆی تێدا دەبینێ بە ناشرینیبێ یان بە جوانی، ئەم خەڵکە نوێنەری توێژەکانی کۆمەڵن، پێوەرو سامپڵێکن ئاستی گەشەی مامڵەی مرۆی ئاشکرا دەکەن، هەر یەکەو هەڵگری ئەو خەسڵەتەیە کە ناوی لێدەنێت، هەر لە سەگ، کیسەڵ، پشیلە، کۆتر، ورچ و حاجی لەقلەق، ئەم بوونەوەرە فرە دەنگی ناسنامەکان دەردەخات، ناسنامەی هەرچی بۆ چ تاوانێکی کردووە تا دەرکرێت، ئینجا لێبدرێت و ئازاربدرێت، ئەوەی بە تاوان هەڵدەسێدەت و لێیدەدات سزانادرێ، کەچی بێتاوان بە ئاشکرا سزا دەدرێت، لێرەدا نەك مرۆڤ بەڵکو ئاژەڵیش لە زوڵم و ستەم رزگاری نابێ، ئەم پەنای بۆیان بردووە، هاتووەتە بەر دەرگاکە خۆی بدۆزێتەوە، کەچی ئەوان، بە زۆربە لێدان و ئەشکەنجەدان دووری دەخەنەوە، دەگەڕێتەوە، ڕێکنەکەوتن لە سەر هاو شێوە بوون، پەیوەندی هەمە ڕەنگ دادەڕژێت، بیرێکەی جیاواز فۆرمێڵە دەکات، تێنەگەیشتن ڕێگا خۆشکەرێ بە توانایە بۆ پەی بردن بە گومانی خراپ، هاندەرێکی گونجاوشە بۆ چەواشەکاری و بەلاڕێبردن، ئەم گیانەوەرە نە پەلەماریانی داوە نە هیچ، تەنانەت هیچ دەنگێکشی لێوە نایەت، ئیتر ئەم ترس و گومانە لە پایەی چی، لە داوا کردنی پەناو خۆشەویستی بەولاوە چ تاوانێکی نەکردووە تا ژنێ لەو لاوە پێشنیاری ئەوە بکات بدرێتە دەست پۆلیس، نەك بتەقێتەوە، ئەمەش ئاماژەیەکی ئاشکرایە بە نەبوونی زمانی لەیك تێنەگەیشتن و قەبوڵکردنی یەکتر، گوێ نەگرتنە لە یەکتر، ئەوەی

نەتوانێ شتێ بە خۆشەویستی بێنێ، هەوڵ ئەدات بە ڕق و کینە بیهێنێ، گەر نەتوانێ گوێ پێشکەش بکات، خۆ دەتوانێ دڵێك دەستەبەربکات، گەر نەتوانێ ژیانیان بۆ دەرخات، خۆ دەکرێ مەرگیان بۆ بێنێ، دوا شت، گەر نەتوانێ لە ڕابردوودا، وانە وەربگرێت دەتوانێ لە ئیستادا چاو بنووقێنێ، ئایندە ڕەشکاتەوە، ئەوان لە هەسارێکدان خۆشەویستی تێدا نەماوە بە زەوی ناودێر کراوە، ترسی تەقینەوەی لێدەکەن، ئەمیش نامەی خۆشەویستی پێیە، بۆیە گومانی ئەوەی لێدەکەن کە لە هەسارەیەکی دیکەوە هاتبێ، ئەوە خەمکانی خۆشەویستیە، ئەوە گریانی پاکژبوونوەیە، جەمسەرەکانی ناسینەوە بەیەکەوە دەبەستێت، هەست دەبزوێنێ و گومان ناهێڵێت، دایکە دڵنیا دەکات کە ئەوە کورەکەیەتی لە شێوەی ئاژەڵدا گەڕاوەتەوە، لە ڕابردوودا ئەم بە ویستی خۆی دایکی بەجێهێشت، وەڵێ لە ئیستادا کە گەڕاوەتەوە بۆ ویستی خۆی دایکی دەستبەرداری دەبێت، وازی لێدینێ، بە قسەی کچەکەشی ناکات گلی ناداتەوە، دەیداتە دەست چارەنووسێ نادیار، پەرتبوونێکی تر، لە قاوغێکی تر، گریانی کچەکە بە دوای خۆیدا دێنی، لە کۆتاییدا چیرۆکنووس وەك گوزارشتکردن لە کارەسات و زیندووکردنەوەی تراژیدیای لە یەك پچران، لەڕێگای کۆڕم کردنی ئەنەلۆگییەوە بە کراوەی هەڵماندەسپێری بە دژەوابونێك لە بەرانبەر دوانەی وون بوونێك و دۆزینەوەی نیگایەك، تێڕامانێك، لە دیدەوە دەردەچێت کوونادێ دێدەپێکێ، سێمایەکە جەرگبڕە، هەرگیز زەمەن ناتوانێ کاڵی بکاتەوە، لە یادەوریدا بە نەمری دەمێنێتەوە، نیگایەکە بە جوانترین زمان ئاخاوتن دەکات بە زمانی چاو، بە ئاوێنەی دڵ پەیامەکەی دەگەیەنێ دووبارەی دەکەینەوە هەتا هەتایە ڕەهەندی ماناکانی نادۆزرێنێ، بۆشایی ئازارەکانیشی سارێژ نابێت، نیگایەك لە دڵەوە دەرچێت، دەچێتە دڵەوە، نەمرە، شوێنکات ناتوانێ کاڵی بکاتەوە.

خەرمانانی 2016

-________

ژێدەرەکان:

1 ـ فاروق هۆمەرـ سەرگەردانییەکانی پیاوێکـ ـ چاپی دووەم ـ 2011ـ چاپخانەی یاد، بازاری سۆز، نهۆمی سێیەم ـ ساڵ 2011
2 ـ عەتا قەرەداخی ـ شکستی پرۆژەی کوشتنی باوك ـ گەڕانەوە لە خەیاڵەوە بۆ واقیع ـ چاپی یەکەم ـ دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ـ سلێمانی ـ ساڵی 2004 ـ ل 168
3 ـ فاروق هۆمەرـ نیگایەك پڕ لە گرفتاری ـ چاپی یەکەم 2011ـ

چاپخانەی یاد، بازاری سۆز، نهۆمی سێیەم ـ ساڵی 2011
4 ـ فرانز کافکا ـ میتامۆرفیس (المسخ) ـ ترجمە مبارك وساگ ـ منشورات الجمل/ میتامۆرفیس ناوی کورتە ڕۆمانەکەی کافکایە مەبەست لە گۆڕانکارییە کە بەسەر پاڵەوانی ڕۆمانەکەیدا دیت کە ناوی کریکۆری سامسایە
5 ـ هەمان سەرچاوەی ژمارە 3 ـ ل 83
6 ـ هەمان سەرچاوەی ژمارە 3 ـ ل 85
7 ـ هەمان سەرچاوەی ژمارە 3 ـ ل 86
8 ـ پەندێکی عارەبییە
9 ـ عبدالرحمن بدوی ـ دراسات فی فلسفە الوجودیە ـ المسرحیە جلسە السریە ـ گبعە الاولی ـ المۆسسە العربیە للدراسات والنشر 1980 ـ ص 267
10 ـ بەکر دەروێش ـ کۆمیدیای سیاسەت ـ چاپی یەکەم ـ لە بڵاوکراوەکانی یەکێتی نووسەرانی کورد، لقی کەرکووك ـ چاپخانە : کارۆ ـ ل 85
11 ـ یسینین قصائد مختارە ـ نقلها عن الروسیە حسیب شیخ جعفر ـ دار الرشید للنشر ـ ص 9 / مەبەست لە سەرکەوتنی داخراو مردنی خاوەنەکەی و نەمری بیروباورەکەی
*ـ سوکرات فەیلەسوفێکی یونانییە لە 370 ی پ، ز لەدایك بووە، بە بیرو هزری لە فەلسەفەدا شۆڕشی کرد، بنەماکانی زانستی ئەخلاقی دانا، دابرانێکی وای دروستکرد فەلسەفەی کردە دوو بەرەوە، بەرەی پێش خۆی، بەرەی دوای خۆی، فێردکرنی بە لێوگفتەوە بوو پرسیارو وەڵام بوو، ڕەخنەی لە دەسەڵات گرت، مێمڵەکانی بە زەندەقە تاوانباریان کرد، بە ئەڵقاوێز (اعدام) سزا درا، مردنی هەڵبژارد نەك هەڵاتن، لە بەندیخانەکەیدا خۆی بە ژەهر دەرمانخوارد کرد.
** ـ فیودر دستویفسکی ـ اللیالی البیچاو ـ ترجمە ابرهیم شکر ـ گبعە الاولی ت 2 1979 ـ دار الفارابی / چیرۆکەکە بەکورتی بگێڕەڕوە دۆستایەتی لەتەك کچێك دەکات ناوی (ناستینکا)یە، ئەم خۆشیدەوێت بێ ئەوەی پێیبڵێت، لە سۆنگەی ئەوەی(ناستینکا) کوڕێکی تری خۆشدەوێت بەردەوام نامەی بۆ دەنێرێت کورەش وەڵامی ناداتەوە، بگ□□ە□وە لە تەنیای و کچەش لە پەراوێز خستن بەجووتە تووشی بێ ئومێدی دەبن دۆستایەتیان پتەودەکەن، بە رادەیەك (ناستینکا) لە نامە نووسیندا بێ دەنکەکەی پەنا بۆ بگێڕەڕوە دەبات تا یارمەتی بدات، (ناستینکا) نازانێ بگێڕەڕوە خۆشیدەوێت، بۆیە بگێڕەڕوە پێیدەڵێت من خۆشمدەوێ، چونکە نە کەوتیتە نێو ئەویندارییمەوە، کاتێ پێ لەو خۆشەویستیە دەنێ و ئاشکرا دەبێت، ئیتر چیتر ناتوانێ ببێتەوە بە دۆستەکەی جاران، ماوەیەك لێیدادەبڕێت، دێنەوە سەر شەقام بە مەبەست گۆڕینی

جۆری پەیوەندییەکە لە دۆستایەتییەوە بۆ ڕۆمانسییەت، ئا لەو ساتەدا (ناستینکا) ئەو کورە دەبینێ کە بەردەوام نامەی بۆ دەنارد واز لەمی بگێڕێتەوە دینێ دوای ئەو کەسە دەکەوێت کە پەراوێزی خستبوو.

12 ـ هەمان سەرچاوەی ژمارە 3 ـ ل 92

13 ـ وڵ سوینکا: نووسەرێکی نێجیریە، لە 1934 لە دایك بووە، لە ساڵی 1986 لە ئەدبدا خەڵاتی نۆبڵی وەرگرت، باشترین شانۆنووسی ئەفریقایە، لە بەرامبەر گەندەڵی و نارەوای، هەڵسا بەسەرکردایکردنی خۆپیشاندانێکی نارەزایی لە دژی سەرۆك باسینجوا، تا لە ئەنجامدا گیرا و دەستبەسەرکرا، لە دانشگاکانی (ئیڤی کۆرت) لە لەندن کاری تۆژینەوەی کرد، وەك خوێنەری دەق لە شانۆکانی (ڕۆیاڵ) دا کاری کرد، دوای گەڕانەوەی لە لەندن ساڵی 1960 لە پاش هەڵگیرسانی شەری ناوخۆی بەندکرا.

14 ـ فیدریکۆ گارسیا لۆرکا: شاعیرێکی ئیسپانییە، نووسەرو شانۆنووس و وێنەکێش و پیانوو لێدەرە و ئاواز دانەرشە، لە ساڵی 1898 لە گوندی (فوینتی فاکیرۆس)ی غەرناتە لە دایك بووە، لە سەراتاکانی شەری ناوخۆیی ئیسپانیا لە ساڵی 1936دا تەمەنی 38 ساڵ بوو بە دەست شۆرشگیرە نەتەوە پەرستەکان، لە سێدارەدرا

15 ـ هەمان سەرچاوەی ژمارە 3 ـ ل 92

زنجیرەیەك گوتار لە بارەی ناسنامە …(7-4) … ئیدگار مۆڕان

ناسنامەی ئاوێتە
عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

ئیدگار مۆڕان (Edgar Morin) فەیلەسوف و کۆمەڵناسی فەڕەنسی هاوچەرخ لە 8ی یۆلیۆ 1921 لە شاری (پاریس) لە دایکبووە. لە ساڵی 1940 کاتێك ئەڵمانیا وڵاتی فەڕەنسای داگیر کرد، مۆڕان هاوکاری

پەنابەرانی کرد و چووە ریزی هێزی بەرگری فەڕەنسییەوە و ناوی (مۆڕان) وەك نازناوێك بۆ بە ئەندامبوونی هێزی بەرگری فەڕەنسی بە کار هێنا و دواتر لە ساڵی 1941چووە ریزی حزبی شیوعی فەڕەنسییەوە… ئێستا لە ڕێکخراوی یونسکۆ وەك سەرۆکی وەکالەتی ئەوروپی بۆ کلتور کار دەکات.

عاقڵی شێت

دۆستۆفسکی لە هەمووان زێتر لە مرۆڤ گەیشتووە، دەستەواژەی "عاقڵی شێت" جوانترین تێگەیشتنە لە بارەی تراژیدیای مرۆڤایەتییەوە، جوانترین تێگەیشتنە لە بارەی نێودژییە مرۆییەکان، هەمان شت بەرانبەر لێکدوورکەوتنەوەی ناوەوەی مرۆڤ… دنیای دۆستۆفسکی دنیای ململانێی گومان و ئیمان، ئومێد و نائومێدی…

لە ڕۆمانی (گەمژە)دا دەنوسێت وەك من بزانم بەزەیی یاسایەکی جەوهەرییە، تاکە یاسایەکە بۆ بوونی هەمووان. دۆستۆفسکی هۆکاری سەرەکی بێداربوونەوەی فیکری فەلسەفی ئیدگار مۆڕان بووە! چونکە ئیدگار مۆران عاشقی نێودژییەکانی فەلسەفەیە و فەلسەفە لەلای ئەو خۆشەویستی نییە بۆ دانایی، بەڵکو بڕوابوونە بە شیعرییەتی ژیان، مۆڕان بڕوای بە مانای برایەتی و لێکنزیکبوونەوە هەیە و دەڵێت من بڕوادارم ئەو کاتانەی گوێ لە موزیکا دەگرم، ئەو کاتانەی لە دیمەنێکی سرووشتی رادەمێنم.

سرووشتی ئاوێتە

یەکێك لە کتێبە گەورەکانی ئیدگار مۆڕان کتێبی (میتۆد-La Méthode) لە بەشی شەشەمدا دەڵێت هیچ کاتێك پرسیار کردن لە بارەی مرۆڤەوە، وەك ئەمڕۆ ئامادەیی و چڕیی وا زۆری بەخۆوە نەدیووە، پرسیارکردن لە بارەی ناسنامەی مرۆڤ، بە هەموو جیاوازییەکانەوە پرسیاری ئەمرۆیی ڕۆشنبیرییە! ئەوەش بۆ ئامادەیی ئەو تووندوتیژی و دڕندەییە ناگەڕێتەوە، کە بەرۆکی ژیاری ئێمەی گرتووە، چونکە هەرگیز مێژوویی مرۆڤایەتی بێ تووندوتیژی نەبووە، بەڵکو پەیوەندی بە ئامادەیی و چڕی خودی وێنەکانی تووندوتیژییەوە هەیە، ئەو وێنانەی میدیاکان بۆ زێتر خێرەپێشخستن بەرزی دەکەنەوە.

پرسیارکردن لە مرۆڤ، پرسیارکردنە لە نێودژییەکان، پرسیارکردنە لەو نێودژیانەی بوونی مرۆڤ دەبێن… لە نێوان بونیادنان و وێرانکردن، تواناکانی مرۆڤ لە داهێنان سنووریان نییە، وەك چۆن شەیدای مرۆڤ لە تێکدان و وێرانکردن و هەڕەشەکردن لە ژیان سنووری نییە،… ئیدگار مۆڕان لە هەموو ئەو نێودژیانەی بوونی مرۆڤ دەبێن،

پرسیاری ناسنامە بەرز دەکاتەوە و پێیوایە ناسنامەی مرۆڤایەتی لە سەر فرەیی وەستاوە، فرەیی رەقی لە بوونی خودی مرۆڤ، فرەیی دەرکەوتنی مرۆڤ وەك بوونێکی خالق و ئابووری و مەعریفی و هەڵچوونئامێز و ئارەزووخواز، مرۆڤ بوونێکی خێرخوازە وەك چۆن شەڕخوازە… بۆیە ناشێ تەنها لە روویەکەوە لە مرۆڤ نزیك بکەوینەوە، بەو مانایەش ناشێ بە سادەیی لە ناسنامەی مرۆڤ بڕوانین.

ناسنامەی مرۆڤ ئاوێتەیە، چ پەیوەندی بە تاکەوە هەبێت، یان ڕۆشنبیرییەوە، ئێمە لە بەرانبەر راستییەك وەستاوین، راستییەك کە پەیوەندی بە چەمکی ناسنامەی ئاوێتەوە هەیە، ئەو ناسنامە ئاوێتەیە جیاوازییەکانی مرۆڤی لە خۆ گرتووە، نێودژییەکانی دەنوێنێ، ناتوانین لێینزیك بکەوینەوە، تەنها لە ڕێگای فیکرێکەوە نەبێت، کە ئەویش ئاوێتەیە و بە سەر ماناکانی قەیران و ئاژاوە و کتوپڕی و دڵنیایی و … کراوەتەوە، هەموو ئەوانەش جیاکارییەکانی بوونی ئێمەی پێکهێناوە! ئەو فیکرە ئاوێتەیە هەموو ئەو ئاژاوە و ئەو هەڵوەرینە بە یەکەوە دەلکێنێ، کە قابیلی بەیەکەوە لکان نیین، کەواتە ئەوە ئەرکی فیکری ئاوێتەیە، ناسنامەی ئاوێتە کەشف بکات.

ئیدگار مۆڕان حەقیقەتی بوونی مرۆیی لە سێ رەهەندی بەیەکەوە لکاودا دەبینێ: رەهەندی بایۆلۆجی، رەهەندی کۆمەڵایەتی، رەهەندی ڕۆشنبیریی. ئەو سێ رەهەندەش سێ سنوور بۆ مرۆڤ دەستنیشان دەکەن: تاکگەرایی و کۆمەڵگا و جۆر، ئەگەرچی بشتوانین لێکیان جیا بکەینەوە، بەڵام ناتوانین لێکیان بکەین، بەو مانایەش تاك هەر لە نێو تایبەتمەندییە تاکگەرایی و بایۆلۆجییەکەی خۆیدا دەمێنێتەوە و رەهەندی ڕۆشنبیریی هەموو جۆرەکانی مرۆڤ جیاوازی خۆیان هەیە و تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگایەك لەگەڵ کۆمەڵگایەکی دیکە جیاوازی خۆی هەیە.

بنەماکانی ناسنامەی ئاوێتە لە “سرووشتی ئاوێتە”ی بوونی مرۆڤ دایە، بایۆلۆجیا و دەروون تایبەتمەندییەکانی تاك دەنوێنێ و تاکگەرایی لێدەکەوێتەوە، بەڵام ئەو تایبەتمەندییە جێگیر و هەتاهەتایی نییە، بەڵکو قابیلی گۆڕانە و بەپێی پرۆسیسەکردنی پێداویستییەکانی بوونی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی کاریگەری لە سەر تاك دروست دەکات و تاك بە رووی ئەویدیکەدا دەکاتەوە. ئەو کرانەوەیە کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییە بوونی مرۆییمان دیاری دەکات، بە هۆی ئەو پیداویستییە کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییە ناتوانین قسە لە تاکگەرایی ناسنامە بکەین و ئەویدیکە لە خۆمان جیا بکەینەوە، وەك چۆن ناشێ بوونی تاك لە بوونی کۆمەڵگا و بوونی جۆرێکی

دیاریکراو بتوێنینەوە, کەواتە مەسەلەکە پەیوەندی بە سرووشتی ئاوێتەیی بوونی مرۆڤەوە هەیە، پەیوەندی بە نێودژییەکانی ناخی مرۆڤەوە هەیە، پەیوەندی بە ئاگایی ئەخلاقی و گەشەی نێوان تاك و کۆمەڵگاوە هەیە، ئاگایی ئەخلاقی پەیوەندی بە هەر سێ رەهەندی تاك و کۆمەڵگا و رۆشنبیرییەوە هەیە. بەو مانایەش کردەی ئەخلاقی، کردەیەکی ئیستاتیکییە، ئەو ئیستاتیکایەی کردەی ئەخلاقی بەرهەم دەهێنێ، تاك بە ئەویدیکەوە دەبەستێتەوە، بۆ ئەوەی ئیستاتیکایەکی ئاوێتە بونیاد بنێ، ئیستاتیکای ئاوێتە سەرەتا خود ئاوێتەی خود دەکات، کە بشێ چاو بە خۆیدا بخشێنێتەوە و رەخنە لە خۆی بگرێت، بەڵام بەستێتەوەی تاك بە ئەویدیکەوە، چەمکی ئیستاتیکای ئاوێتە و کراوە بە سەر ئەویدیکە بەرهەم دەهێنێ، ئەو مەسەلەیەش پەیوەندی بە ئاڵوگۆڕی نێوان خود و ئەویدیکەوە هەیە و چەمکی پەیوەندی هاوبەشی (continuity) لێدەکەوێتەوە.

فیکر و ئاینده

مێڕان لە کتێبی (فیکر و ئاینده، قسەکردن لە بارەی فیکری ئاوێتە) بەو شێوەیە قسە لە سادەیی دەکات و دەڵێت سادەیی یان یەکێك یان زۆران دەبینێ، بەڵام نابینێ، کە یەك لە هەمان کاتدا زۆر پێکدەهێنێ! با مرۆڤ وەك نموونەیەك وەربگرین، مرۆڤ بوونەوەرێکی بایۆلۆجییە، لە هەمان کاتدا خودێکی رۆشنبیرییە و لە ناو فیکر و زمان و ئاگاییدا دەژی. ئەرکی مەعریفەی زانستی پشتبەستنە بە ویستی سادەیی و ویستی سادەیی لە کەشفکردنی سادەیی شاراوەدایە، سادەیی دەلالەت لە شاراوەی پشت فرەیی دیار و تێکچوونی دیاری نادیار دەکات.

زانایان پێیانوایە بەش (الجزیوێ -molecule) یەکەی سەرەتایە، لە نەسەقێکی یان لە سیستەمێکی زۆر ئاڵۆز پێکهاتووە و ناتوانین لە دەوروبەری جیای بکەینەوە، سەرەڕای ئەوەش تێکچوونی فیزیایی لە ناوەوەی گەردووندا گەشە دەکات، ئەوەی بە گەرمی ناوی دەبردرێت، لە راستیدا دەلالەت لە ئاژاوەی بەشەکان یان گەردیلەکان دەکات.

گەشەکردن بەرەو ژیانەوەی جۆرەکانی سرووشت و مردنمان دەکاتەوە… بەمجۆرە لەناوچوون و تێکچوون بە شێوەیەك لە شێوەکان بە دوای یەکدادێن، وەك ئەوەی یەکێکیان دوژمنی ئەویدیکەیان بێت. هیراکلیتس دەڵێت ئێمە بە هۆی مردنەوە دەژین، بە هۆی ژیانەوە دەمرین. واتە ئێمە بە هۆی مردنی خانەکانمان زیندوو دەبینەوە، وەك چۆن کۆمەڵگا بە هۆی مردنی تاکەکانی زیندوو دەبێتەوە.

فیکری ئاوێتە هەرگیز روونی و جێگیربوون و حەتمییەت رەتناکاتەوە، بەڵام دەزانی تێڕای ناکەن و هەمیشە بیرمان دەخاتەوە (لە بیرتان نەچێ واقیع لە گۆڕاندایە، نوێ دەتوانێ ببوژێتەوە، ئێمە پێویستە جۆرەکانی وێرانبوون بیر خۆمان بخەینەوە کە دیدی سادەیی داهێناوە). پێویستە تێبگەین هەر لە ڕۆژی لە دایکبوونەوە نابڕوایی و شیانەیی بەشی راستی ژیانی هەر یەکێکمانی لە سەر بونیاد نراوە، هیچ کەس لە ئێمە نازانێ دواتر دووچاری چ نەخۆشییەك دەبێت، یان لە ژیاندا چارەنووسی بە چی دەگات، بەڵام دەزانێ دەمرێت، ئەگەرچی ڕۆژی مردنی خۆی نازانێت، چونکە مێژوو لە سەر کتوپڕی و لە ناکاویی و نادڵنیایی وەستاوە…

بەمجۆرە سادەیی و کورتبوونەوە بۆ یەکەی سەرەتایی جۆراوجۆری مەعریفی، وەك گەردیلە لە فیزیا و خانە لە زانستی ژیان و ئاوێتەبوون لە گرامەری زمان… وەك یەکەی نەشیاوی هەڵوەشانەوە و یەکەی شیاو بۆ دەستبەسەرداگرتن و پێوانەخوازی هەژموونی خۆیان هەیە، سیستمی سادەیی، بە ڕێکخستنی گەردوون هەڵدەستێ لە ڕێگای کورتبڕی و جەوهەری داخراو و جێگیر و پاك و بێگەردی و نەمری، کە نە لەناوچوون ناس دەکا و نە تێکچوون دەناسێ.

فیکری ئاوێتە پەیبردنە بە فرەیی مەعریفە، فیکری ئاوێتە پەیبردنە بە رەهەندەکانی مەعریفە، بەڵام یەکێك لە بەڵگەنەویستەکانی ئاڵۆزی فیکری ئاوێتە، ئەوەیە کە چۆن تەواوی مەعریفەکان دەگوازێتەوە، ئەوەش لە بڕوابوون بە ناتەواوی مەعریفەوە دێتە بەرهەم، لە نابڕواییەوە بەدی دێت.
کەواتە ئاڵۆزی چییە؟ مۆران دەڵێت ئاڵۆزی لە پێکهاتە لێکدوورەکان چنراوە، ئەو پێکهاتە چنراوانەی کە ناتوانرێت لێکیان بکەینەوە، ئاڵۆزی لە رووداو و کردە و کارلێککردن و هەڵگەڕانەوە و رووبەرووبوونەوە و کتوپڕی دنیای دیاری ئێمە چنراوە، بەڵام بە شێوەیەکی پڕ لە نیگەرانی، تێکەڵ بەیەکتر بوونە، ئەو ئاوێتەبوونە شیاوی لێکجیا بوونەوە و تێکچوون و نابڕوایی نیین، بەو مانایەش زیندووبوونەوەی فیکری ئاوێتە هەمیشە پەیوەستە بە نیگەرانی و گرژی نێوان پەیبردن بە بەشەکان و پەیبردن بە ناپارچەیی و کورت نەکراوەیی مەعریفە، هەروەها دانان بە کەموکوڕی و ناتەواوی مەعریفەکان.

مۆران دەڵێت خودی ئەو نیگەرانی و گرژییە ژیانم دەجولێنێ، بۆیە هیچ کاتێك ناتوانم خۆم رادەستی مەعریفە بەشکراوەکان بکەم، وەك چۆن ناتوانم هیچ بابەتێك لە ناوکۆیی و پێشەکی و ڕێچکەکەی خۆی

داببڕم و دراسەی بکەم، هەمیشە بیر لە فرەیی رەهەندەکانیان دەکەمەوە، هەمیشە پێموایە حەقیقەتە قووڵەکان ململانێی یەکتر دەکەن، ئەوەی بۆ من تەواوە، بۆ ئەویدیکە دەشێ پڕ بێت لە کەموکوڕی. کەواتە هیچ ناوکۆییەك لە یەك رەگەز پێکنەهاتووە، ناتوانین لە هیچ ناوکۆییەك بگەین، ئەگەر دەوروبەرەکەی نەکەینە قوربانی، کەواتە وەك ئەوەی مۆڕان بۆی دەچێت واقیع پەیوەستە و لە هەمان کاتدا لێکجیاشە، واقیع دەکەوێتە نێوان ناوکۆیی کراوە و دەوروبەرەکەی، ناسنامەش هەمیشە بە ئاوێتەیی دەمێنێتەوە.

هەولێر 17/7/2017

لەش فرۆشی و لەباربردنی مناڵ … نوسینی: ن. ف. عەبدوڵا

لەش فرۆشی و لەباربردنی مناڵ
دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی
ناو پەیوەندییەکی ئابووری چینایەتییە

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێر□ بکەن….

حوسێن قەناعەت: سەرقاڵبوون لە سینەمای منداڵ و مێرمنداڵدا هاوڕێ لەگەڵ گواستنەوەی پەیامە

مەنووچێهر جیهانی – "حوسێن قەناعەت" دەرهێنەری ناسراوی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵی ئێران لەو بڕوایە دایە، قسە کردن سەبارەت بە‌

سەرقاڵبوون لەم سینەمایەدا هاوڕێ لەگەڵ گواستنەوەی پەیامە بۆ هەر بەردەنگێکی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ.
بە پێی راپۆرتی لێژنەی راگەیاندنی سی و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئیسفەهان، "حوسێن قەناعەت" دەرهێنەری ناسراوی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵی ئێران بە ئاماژەدان بە گرینگیی کەڵک وەرگرتن لە ئەدەبیاتی منداڵ و مێرمنداڵ لە فیلمسازیی ئەم بوارەدا گوتی: ئێمە چەندین چیرۆکی سەرنجڕاکێشمان هەیە و دەتوانین لە نێو بەرهەم گەلی ئێرانیدا، کارگەلێکی زۆر باش پەیدا بکەین. بۆ وێنە یەکێک لە بیرۆکەکانی من بۆ نووسین، سیناریۆیەک سەبارەت بە کەسایەتییەکانی شاهنامەیە. بە داخەوە ئەگەر کتێبەکانی پوختەی شاهنامە لە بازاڕدا نەبووایە، جێگایەک لە کتێبەکانی وانەی قوتابخانەدا لە شێوەی ئەو چیرۆکانەمان نەدەدیتەوە.
ئەوەشی راگەیاند: کاتێک بمهەوێت وەها پلانێک بکەمە وێنەیی، بوودجەیەک کە بۆی تەرخان دەکرێت، گرینگی هەیە. مەبەستم لە بوودجە ئەوە نیە کە تەنیا بە پشت بەستن بە بابەت گەلی ماڵی و ئابووری دەتوانین فیلم دروست بکەین، بەڵکوو مەبەستم چیرۆکە کە ئەگەر بڕیار بێت، چیرۆکێکی سادەتر بنووسم کە لە سادەبوونی خۆیدا، منداڵانیش پێوەی سەرقاڵ بن.

دەرهێنەری فیلمی سینەمایی "دز و پەری" بە ئاماژەدان بە پێناسەیەک لە سەرقاڵبوون لە سینەمای منداڵ و مێرمنداڵدا گوتی: ئەم سەرقاڵبوونە هەر تەنیا بە مانای خافڵاندن و سەرقاڵبوون نیە، بەڵکوو هەر فیلمێک لە سینەمای منداڵ و مێرمنداڵدا بە بەشی خۆی پەیامی هەیە. بەم پێیە، گرینگترین هۆکار لە باس نەکردنی چیرۆکەکانی ئەدەبیاتی کۆنی فارسی دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بوودجە، توانایی چێکردن و بەکارهێنانی جیلوەکانی تایبەتی وێنەیی سینەمایی.
قەناعەت لە وڵامی ئەو پرسیارەدا کە چ دامەزراوەیەک بەرپرسی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵە و چ پێشنیارێکی بۆی هەیە، رایگەیاند: هیچ دامەزراوەیەک بێجگە لە بونیادی سینەمایی فاڕابی بە بەرپرسی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ نازانم؛ هەڵبەت تەلەڤیزیۆن پێشتر کاری بەرهەمهێنانی فیلمی لەم بوارەدا هەبووە و دیسان هاتۆتە نێو ئەم بوارەوە و لەم کاتەی ئێستادا بۆ بەردەنگەکانی منداڵ و مێرمنداڵ زنجیرە درامای چیرۆکی بەرهەم دێنێت.

ئەو سینەماکارە سەبارەت بە داهاتووی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ

هیوای خواست و گوتیشی: بە دڵنیاییەوە دەتوانین هیوامان بە سینەمای منداڵ و مێرمنداڵ هەبێت بە هەوڵ و چالاکی بەرپرسانێکی وەکوو "عەلیڕەزا رەزاداد" دەبیری ئەم فێستیڤاڵە و "فریشتە تائیرپوور" کە لە زومرەی پێشەنگە بەئەزموونەکانی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵن و کەڵکەڵەی ئەوان سەرقاڵ کردن و خافڵاندنی منداڵان و نمایش کردنی فیلم بۆ ئەوانە. ئامادەبوونی ئەم بەرپرسانە لە لووتکە و پلەی یەکەمی سینەمای منداڵ و مێرمنداڵدا، ئەم هیوایە زیندوو دەکاتەوە کە خەونی نمایش کردنی فیلم گەلی منداڵ هەموو دوو مانگ جارێک ببێتە شتێکی راستەقینە. سەختیی کار کردن زۆر جار لە قۆناغە سەرەتاییەکان دایە و ئەگەر ئەم سەختیانە تێپەر بکەین، سینەمای منداڵان دەچێتە نێو بەستێنی نمایش کردنی فیلمەکانەوە.
دەرهێنەری فیلمی سینەمایی "پاڵەوانە چکۆلەکان" لە کۆتایی ئەم وتووێژەدا وەبیری هێنایەوە: ئەگەر سینەماکاران و بەرپرسان سەرنج بدەنە ئامرازی خافڵاندن و سەرقاڵ کردن لە سینەمای منداڵ و مێرمنداڵدا، ساڵی داهاتوو چەندین فیلممان بۆ نمایش کردن لەم بوارەدا هەیە. دڵنیا بن وەها بڕیارێک لە هەڵبژاردنی سیناریۆکانیشدا کاریگەری هەیە. کاتێک چێکردنی فیلمی باش و شیاو بۆ منداڵان بکەوێتە ناوەندی سەرنجدانەوە و دامودەزگا و دامەزراوە جۆراوجۆرەکان، هەلی چێکردن و ئیمکاناتەکانی فیلم گەلی منداڵان بخەنە بەر دەستی سینەماکاران، لەگەڵ بڕەوپێدانی زیاتری ئەم سینەمایە بەرەوڕوو دەبین.
سی و یەکەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی لە رۆژانی 8 تا 14ی خەرمانانی ئەمساڵ رێکەوتی 30ی ئۆگۆست تا 5ی سێپتەمبری 2018ی زایینی لە دوو بەشی نەتەوەیی و نێونەتەوەییدا لە شاری مێژوویی ئیسفەهان لە وڵاتی ئێران بەڕێوەدەچێت.

سەفەرێکی گشتێنراو، بۆ ناو ئەفریقانامە و ئەمریکانامەی

“پێشەوا کاکەیی”دا… دیار لەتیف

پڕۆژەی یەکەم: ئەفریقانامە، بە تامی شیعر

بەر لەوەی باس لە دەق بکەین، هاوکات جۆری دیاریکردنی دەقیش گرنگە و، سوودمان پێدەگەیەنێت بۆ شیکردنەوە و دەستنیشانکردن.
پڕۆژەی یەکەم، لەو ژانەرەیە کە بە تەواوی سرکە دیاری ناکرێت. جۆرە دەقەکە، زۆرتر لە ژانرێک بەشداری پێکراوە.
بەر جۆر و شێوەیەک لە فەزای شیعر، گێڕانەوەی یاداشتی و چیرۆکی دەکەوین، بەڵام هاوزەمان بیرمان نەچێت لە دوایدا دەگەینە پنتێک، یەک لەو تێبینییەی زەروورە باس بکرێت، ئەوەیە کە، کەمتر بەر شیعرییەت دەکەوین.
دوا خاڵیش بۆ خوێنەر ئەوەیە، بە هۆی زۆر هاتنی ناوی شوێنەکان، کەم تا زۆر ڕۆحی دەقەکەی بارگران کردووە؛ خۆ نووسینی پەراوێز لە دەرەنجام بنووسرابا باشتر بوو، ئەویش بە هۆکاری ئەوەی شیرازەی تەرکیزی خوێنەر تێکنەچێت.
لە کۆتاییدا ماوەتەوە بنووسم: بەر جۆرێک لە دەقی ناباو، تازە، خودان فۆرمی سەربەخۆ دەکەوین.
....

پڕۆژەی دووەم: زەمیننامە، بە تامی شیعر

لێرەدا پڕۆژەی دووەم، لە توێی بەرگێکدا لەگەڵ پڕۆژەی یەکەمە.
“زەمیننامە، بە تامی شیعر،” کە شاعیر ئاماژەی بەوە داوە “قەسیدە ــ شیعر.” درووست وابوو “قەسیدە ــ پەخشان” نووسرابا؛ چوونکە ئەوەی هەیە قەسیدەیە، بەڵام بە چێژەی پەخشانییەوە. لێرەدا ڕیتمی پەخشانیی زاڵترە، وەک لەوەی شیعرگەرایی بێت.
لەم پڕۆژەدا، کە پرسەیەکی فیکری قووڵە لە زەمین، بە گشت دیاردەکانەوە. شاعیر، گەشت دەکات، گەشتیکی هزریی و ڕۆحی، بەر دەیان پرسیاری لە ڕامەنراوی بیر لێکەرەوە دەکەوین. ئەم دەقە، دەقێکی پەخشانییە، بە فۆرمێکی تێپەڕیو لە زمانی لیریک.
زەمیننامە، خاوەن زمانێکی تۆکمەی پاراوی کوردییە، لەم دەقەدا: ڕۆحییەتی شیعر فەرامۆش نەکراوە؛ دەقەکە هاوشێوەی فاوست، بەرەو قووڵاییمان دەبات.
....

پڕۆژەی سێیەم و چوارەم: ئەمریکانامە، بە تامی شیعر “ڕۆمانە شیعر/

قەسیدە.”

ئەم دەقەیە، لە دوو پڕۆژە پێکدێت، دوو سەفەر، بۆ ئەمریکای باشوور و ئەمریکای باکووردا.
شاعیر، بە جۆری گەڕیدەیەکی شیعریی بە نێو شار و دێهاتەکان، بە دەشت و سەوزاییەکاندا تێدەپەڕێت و، وێنە شیعرییەکان ڕاو دەکات.
لە زۆربەی حاڵەتەکاندا، چرکە شیعرییەکان لە پێناو شیعر خۆیدانین، بەڵکوو لە پێناو گەیاندنی ماناشدان. شاعیر ڕۆمانسانە، بەڵام ڕۆمانسێکی فیکریی و ڕۆحیی؛ نەقدی مۆدێرن دەکات و لە گرفتەکان دەڕوانێت.
دەقی ئەمریکانامە، دەقێکی دیموکراسە؛ دیموکراس بەو مانایەی زیاتر لە ژانرێک بەشداری پێکراوە. دەقێکی دەوڵەمەندە بە کۆمەڵێک کانزای ئەدەبیی و دەرە و وێژەیی و، زیاتر لە ڕەهەندێک هەڵدەگرێت و، دەقێکی کیمیاگەرە.
ئەمریکانامە، مانیفێستێکە بۆ ڕۆحگەرایی و جوانیی و ئەڤین و، داوانامەیەکە بۆ ئاشتی جیهانی. شاعیر، لە خۆیدا بانگەشە دەکات بۆ تێکەڵکردنی کلتوورەکان و نزیکبوونەوەی خزمایەتی لە نێوان مرۆڤایەتی.
خاڵێک دەبێت بەر باسی بدەین، لەم دەقەدا لەگەڵ شیعردا، ناوی ڕۆمانیشی هەڵگرتووە؛ بەڵام ئەدای کارەکتەری بەرامبەر خەفەکراوە.
خاڵیکیتر ئەوەیە، لە هەردوو ئەفریقیانامە و ئامریکانامەشدا، ناونیشان کەمتر هونەرین و، بە ئەدەبی کراون، بەڵام سواونین و، لە ڕووی ئەدەبییەوە فۆرمێکی تازە وەردەگرن.
لەم دەقی ڕۆمانە شیعرییەدا: زمان میتافیزیکانە گوزارشت لە زەوی و ژیان و دیاردەکان ناکات، ئەوەی هەیە زمانێکی ماتەیاڵی، بەڵام بە هەناسەیەکی ڕۆمانس و عیرفانییەوە. شاعیر، زۆر وردکارانە دەچێتە زەینی خوێنەرەوە، لەو ڕووەوە کە پەسنی شوێنەکان دەکات. کارامەیانە فۆرمێک لە وێنە، لە ڕیتمی خوێندنەوەدا، باڵادەست دەبێت.
ئەمریکانامە باس لەخود نییە، وەک ئیندیڤیدواڵ؛ بەڵکوو باس لە گشت لە ڕوانگەی خودەکەوە، کە بە جیهان و نادیارەکان دەگەڕێت و دەڕوانێت. ئەم دەقە خاوەن تەرزێکی جودا و شێوە و ڕامانێکی ترە، کە دەکاتە ئەدەبێکی تایبەت.

٢٥/ ٠٦/ ٢٠١٨

بۆ مامۆستاکەم … سوزان واحید

باش لە یادمە، ئێوارە بوو، لە گەرمەی قاقادا بووم، لەناکاو هەواڵی چاپ□نووسی خوێندنم پێگەیشت. نووسرابوو " فاکەڵتی ئاداب، بەشی کۆمەڵناسی، زانکۆی سۆران" هەر کە بینیم وا نووسراوە، هەستم کرد من ناگەم بە سەرکەوتن. ئەو ئێوارەیە هەستم وابوو کە هەموو دونیا رقی لێمە، یان دژی منە، هەستم دەکرد خودا بەو هەموو گەورەییەی خۆی رقی لێمە بەڵام ئاسمان و زەوی بۆم نیگەرانن. ویستم ململانێ لەگەڵ سوپەر ئیگۆدا بکەم یان کۆتایی بە بوونم بێنم…بەڵێ شەو تا بەیانی بەدەم گریانەوە بیرم دەکردەوە کە بۆ خودا رقی لێمە. ! ئاخر ئەوە حەزی من نییە، خودا و سوپەر ئیگۆ حەزەکانی منیان نەهێنا بوون بۆیە منیش بە جەستەیەکی مردوو بەدیار حەزەکانی کۆمەڵگە کەوتم و بڕیارم دا کە " چی دەبێت با ببێت"
باش بیرمە یەکەم ڕۆژی چوونم بۆ زانکۆ، بێ خوڵقانە، لەوێ، بەشی کۆمەڵناسی، ئەو وشەیەی هەرگیز بە گوێمدا نەچرپابوو..
بەهەمەحاڵ، مر□ق ز□ر لەوە گەورەترە بروخێ، چۆک دابدات، ئومێد لەدەست بدات.

مرۆڤەکانیش لەناو تاریکیدا بێ ئەوەی چاوەڕێی خۆر بکەن، دەکرێت خۆیان ڕووناک بکەنەوە، ئاخر مر□ق ب□ ئەوە نەهاتۆتە بوون تا بە تاریکی ڕازی بێت، خۆ ئەگەرچی تاریکی جوانە، دەشزانم ئێمە لەتاریکیدا درووستکراوین، ئاخر لێرە مرۆڤەکان تەنیا لەتاریکیدا درووست دەکرێن، بەڵام بیرمان بمێنێ ئەوەی لە ڕووناکیدا روودەدات جوانترە لەوەی لە تاریکیدا بۆی وێڵین.
ئەزانم ڕەنگە ئەوەی لەناو دڵدا بێت، بە نووسین نەیەتە گۆ، بەڵام لەیادمە لە ڕۆژێکی هەتاوی پاییزیدا دەرۆیشتم، لەناکاو چاوم بە کەسێک کەوت، وتم: ئای خوایە لەناو کوردا کەسی جیاوازیش هەیە؟ بە چاوێکی سەیر و بە رامان و بیرکردنەوە لێیم دەڕوانی، دەم وت ئاخۆ دەبێت چ نهێنیەک لەناویدا خۆی عەشاردا بێت، ژیانی چ تراژیدیایەک بێت؟ چ ژینگەیەک ئەوی لە باوەش گرتبی؟

زۆر سەیر بوو، بۆ ڕۆژی دواتر، هاتە ژووری خوێندنمان، بەڵی هات، قسەی بۆ کردین، هات و هەزاران پرسیاری لە مێسکی ئێمەدا سازکرد و ئێنجا ڕۆیشت… ڕۆیشت بەڵام چ ڕۆیشتنێک، هەر نەگەڕایەوە، بێ ئاگا

بوو لەوەی ئەمە یان من، نازانم ئیتر، چەندە تامەزرۆی قسەکانی بووین… بەڵام بە قسەی خۆی بێت، ڕێگەی هەموو کردبوو، ئای خوایە لەو ڕێکەوتە!

بیرمە ئەو ڕۆژە هەتاوەکو ماوەیەکی زۆر لە چێژایی و بەتەنیایی بیرم لە قسەکانی دەکردەوە، ئاخر ئەو وای کرد من بیربکەمەوە. هەزارەن پرسیاری لە مێشکی مندا سازکرد، یەک لەو پرسیارانەی کە منی لە تاریکی بۆ ڕووناکی برد" من بۆ دەژیم" ئاخر وایە، من بۆ دەژیم، ئەو پرسیارەی هەزاران پرسیاریتری بە دوادا دەهات. زۆر سەیرە مرۆڤێک بە درێژایی ١٧ ساڵ هێشتا بڕیاری نەدابێت کە بۆ دەژیت، بەڵام مامۆستایەک بە ٤٥ خولەک تەواوی ژیانت بخاتە ژێر پرسیارەوە!!!

بەڵێ ئەو، ئەو ئاڕاستەی ژیانی منی گۆڕی، فێری کردم ئامانجم هەبێت، فێری کردم نەوەستم، ئەو تەوی ئیرادەی لە ڕۆحی مندا چاند، سا ئاخۆ ئەبێ چ شتێک هەندەی ئیرادە لا مرۆڤێکدا گرنگی هەبێت؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟

سوزان واحید